

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

KATEDRA HISTORIE

HISTORIE SAKRÁLNÍCH STAVEB NA NÝŘANSKU

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Markéta Müllerová

Specializace v pedagogice historie se zaměřením na vzdělávání

Vedoucí práce: PhDr. Miroslav Breitfelder, Ph.D.

Plzeň 2020

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně
s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

Plzeň, 29. června 2020

.....

vlastnoruční podpis

Poděkování

Děkuji PhDr. Miroslavu Breitfelderovi, Ph.D. za pomoc při vedení bakalářské práce. Mé poděkování patří též Mgr. Ivaně Meclové, DiS. za spolupráci při získávání údajů.

Abstrakt

Ve své práci se věnuji historii sakrálních staveb na Nýřansku. Hlavním cílem práce je popsání a zdůraznění jejich historie a prozkoumání jejich současného stavu.

Stručně je zde popsána také oblast Nýřanska jako takového z hlediska historického, demografického, správního a církevního vývoje.

V práci také zařazuji stavby do jednotlivých architektonických slohů. Práci se snažím upozornit na to, že sakrální památky jsou často opomíjeny a zanedbávány.

Pro svou práci jsem využila metodu pozorování, kdy jsem jednotlivé stavby navštívila, pořídila fotografie a zhodnotila jejich současný stav.

Abstract

In this thesis I am describing the history of the sacral buildings in Nýřansko. The main goal of the thesis is to describe and to emphasize their history and to explore their current state.

Next is the classification of buildings in terms of architectural styles. With this thesis I am trying to point out that sacral buildings are often neglected and uncared-for.

In this thesis is also briefly described the region of Nýřansko, in terms of historic, demographic, administrative and ecclesiastical development.

I used the observation method, when I visited individual buildings. I take photographs and I evaluated their current state.

Obsah

Úvod.....	7
1. NÝŘANSKO.....	10
1.1 Přírodní a historická charakteristika Nýřanska.....	10
1.2 Národnostní a demografický vývoj.....	11
1.3 Správní vývoj Nýřanska.....	12
2. CÍRKEVNÍ DĚJINY NÝŘANSKA.....	13
2.1 Benediktinský klášter v Kladrubech.....	14
2.2 Klášter premonstrátek v Chotěšově.....	15
2.3 Klášter premonstrátů Teplá.....	15
3. NÝŘANSKÁ FARNOST.....	16
3.1 Historický vývoj.....	16
3.2 Historie Farnosti Jezná.....	17
3.2 Historie farnosti Nýřany	18
3.3 Současnost.....	18
4. KOSTELY NÝŘANSKÉ FARNOSTI.....	19
4.1 Farní kostely.....	20
4.2 Filiální kostely.....	20
4.3 Kaple a kapličky.....	21
4.4 Drobné památky.....	21
Boží muka.....	22
Kříže	22
Pamětní kameny.....	22
4.5 Poutní místo.....	22
5. HISTORICKÝ VÝVOJ BUDOVÁNÍ SAKRÁLNÍCH STAVEB.....	23
5.1 Gotika	23
5.1.1 KOSTEL SV. MARTINA V HEŘMANOVĚ HUTI.....	25
5.1.2 KOSTEL NEJSVĚTĚJŠÍ TROJICE V JEZNÉ.....	25
5.1.3 KAPLE SV. ANNY V PŇOVANECH.....	27
5.2 Renesance	28
5.2.1 KAPLE SV. VAVŘINCE V ÚLICÍCH.....	28
5.3 Baroko	29
5.3.1 KAPLE SV. JANA NEPOMUCKÉHO VE VLKÝŠI.....	30
5.3.2 KAPLE SV. DIVIŠE NA HRACHOLUSKÁCH.....	31
5.3.3 KAPLE SV. ANNY V LÍNÍCH.....	32
5.3.4 KAPLE SV. DUCHA V DOUBRAVĚ.....	32
5.3.5 KAPLIČKA PANNY MARIE BOLESTNÉ V PLEŠNICÍCH.....	33
5.3.6 KAPLE VŠECH SVATÝCH V DOLNÍCH SEKYŘANECH.....	33
5.3.7 KAPLIČKA NAVŠTÍVENÍ PANNY MARIE VE KBELANECH.....	33
5.3.8 KAPLE V HEŘMANOVĚ HUTI.....	34
5.3.9 KAPLIČKA PANNY MARIE LURDSKÉ VE KNÍJÍCH.....	34
5.3.10 KAPLE PANNY MARIE VE ZBŮCHU.....	34
5.3.11 KAPLE V ČERVENÉM ÚJEZDU.....	35
5.3.12 PROSEBNÁ KAPLE V DOLNÍCH SEKYŘANECH.....	35
5. 4 Empír a historizující slohy.....	35
5. 4.1 KOSTEL SV. FLORIÁNA V LOCHOUSICÍCH.....	37
5.4.2 KOSTEL NEJSVĚTĚJŠÍ TROJICE V RADĚJOVICÍCH.....	37
5.4.3 KOSTEL SV. PROKOPA V NÝŘANECH.....	37
5.4.4 KOSTEL NEJSVĚTĚJŠÍ TROJICE V BLATNICI.....	38
5.4.5 KOSTEL SV. JOSEFA V ÚHERCÍCH.....	39

5.4.6 KOSTEL NAVŠTÍVENÍ PANNY MARIE V PŘEHÝŠOVĚ.....	40
6. DROBNÉ SAKRÁLNÍ STAVBY V KRAJINĚ.....	40
6.1 Boží muka a Kalvárie.....	40
6.1.1 Boží muka u Rochlova.....	40
6.1.2 Boží muka v Pňovanech.....	41
6.1.3 Sousoší Kalvárie v Přehýšově.....	41
6.1.4 Boží muka u Červeného Újezdu.....	42
6.1.5 Boží muka v Tlučné.....	42
6.2 KAMENNÉ KŘÍŽE.....	42
6.2.1 Křížový kámen u Hněvnic.....	42
6.2.2 Kamenný kříž Kbelany.....	43
7. SHRNUTÍ.....	45
Závěr.....	46
Seznam použité literatury:.....	48
Knižní zdroje:.....	48
Internetové zdroje:.....	50
Seznam příloh.....	51
Přílohy.....	52

Úvod

Každý den po cestě do školy či do práce mívám řadu historických staveb, které určitě dokáží zaujmout ať už svou architekturou, umístěním, využitím, či životem, který v nich probíhá. Při podrobnějším prozkoumání se ve mně však probouzí úzkost. Tato díla jsou často ve velmi špatném stavu. Díváme se, jak pomalu chátrají. A já si začínám klást otázky. Jak je možné, že necháváme chátrat stavby, které v sobě nesou stavební odkaz našich předků? Proč jsou nám lhostejné stavby, které kdysi nesly hodnotovou a morální část naší společnosti? Co můžeme udělat proto, aby k tomu nedocházelo?

Sakrální stavby, ať už ty drobné nebo ty větší, patří neodmyslitelně do české krajiny. V období před druhou světovou válkou bylo možné prakticky v každé obci najít kostel či kapli. V celé Evropě měla česká krajina pravděpodobně nejhustší síť kapliček, soch světců či božích muk. Síť sakrálních staveb byla udělána tak, aby byl pro všechny kostel v docházkové vzdálenosti. Kříže, boží muka či kapličky pak vznikaly i na okrajích cest či u přístupových cest k poutním místům.

Zlom přišel po roce 1948, kdy nový režim nahlížel na sakrální stavby jako na něco, co bylo třeba zničit. Pro komunistickou stranu bylo křesťanství nebezpečné, zejména proto, že velmi rychle narůstal jejich počet. A tak docházelo k ničení sakrálních památek či v lepším případě k jejich chátrání.

Po pádu komunismu byla česká krajina ochuzena o mnoho památek, z dalších zbyla jen torza, či byla v naprosto katastrofálním stavu.

Na sakrální památky se i v současnosti často zapomíná. Stát investuje do výstavby dopravních sítí, škol či nemocnic. Památky jsou sice chápány jako důležitý fenomén při znovuoobnovení zpřetrhané lidské historie, investice do jejich obnovy je však nedostatečná.

Sakrální stavby jsou pamětí naší krajiny a popisují naši historii. Proto jsem se v této bakalářské práci vydala po stopách sakrálních památek v mé rodné krajině, na Nýřansku. Chci zjistit, kolik jich bylo zachováno, v jakém jsou stavu a jaká péče je jim věnována. Obnova těchto památek se často neobejde bez spolupráce obcí, proto je přístup obecních zastupitelstev v tomto ohledu velice důležitý. Mnoha obcím se podařilo navrátit zchátralým památkám důstojnou podobu, řada z nich však stále chátrá. Častým problémem bývá nedostatek financí, ovšem ještě větším problémem je lhostejný přístup. Určitě existuje mnoho možností, jak se s danou problematikou vypořádat.

Dalším problémem je, že si dnes velmi málo lidí sakrálních památek váží. Stačí se občas projít kolem. Na kostelních zídkách sedí mladiství, kteří ať už záměrně, či nezáměrně okopávají

omítku. Kostely i kaple jsou zničené, pokreslené a „posprejované“. Nápis, které se na budovách nachází nejsou zrovna lichotivé.

Ráda bych touto prací připomněla nejen svým krajanům, jak mohou být sakrální památky krásné, jakou mají historickou hodnotu a jaká je škoda, že je často svým nezodpovědným chováním lidé ničí. Křesťanským památkám by se měla věnovat větší pozornost.

Bohužel nadšení a snaha o to, udržet památky v dobrém stavu, zmizela. Je škoda, že současná generace, moje generace, už si do kostela cestu nenajde, ani třeba o Vánocích na půlnoční mši. Ať už je naší motivací víra, nebo zájem o historii či architekturu, ke kostelům, kaplím a dalším drobným památkám bychom měli mít úctu.

Toto téma jsem si vybrala proto, že věřím, že záchrana sakrálních památek má smysl. Ať už si to přiznáváme nebo ne, vnímáme kostel jako něco důležitého, co do naší krajiny patří. Přeci jen jsou stále kostely či kapličky přirozenými centry obce. Obec bez kostela nebo kaple vypadá, jako by jí něco podstatného chybělo.

Jejich historie je historií nejen konkrétní obce, ale i celé oblasti, jejich osudy jsou navzájem propojené a týkají se samozřejmě i těch, kdo vedle nich dnes žijí. Jistě existuje mnoho odborných publikací o historii dobývání uhlí, o rozvoji průmyslu, o budování silniční sítě a infrastruktury v této oblasti. Ale je třeba se na Nýřanskou podívat i z pohledu historie náboženského života, který se mimo jiné projevoval budováním a udržováním sakrálních staveb. Duchovní život byl vždy důležitou součástí člověka i na Nýřansku, které bohužel dnes můžeme vnímat jako ryze průmyslovou oblast, zvláště dnes, kdy na jejím katastrálním území roste jedna montážní hala za druhou. Připomenout si duchovní dědictví po těch, kdo zde byli před námi, je velmi důležité i pro naši budoucnost.

Během zpracování svého tématu jsme se snažila navštívit co nejvíce lokalit v celé popisované oblasti. Všechny hlavní kostely a kaple jsem zdokumentovala, získala všechny dostupné informace o jejich historii, stavebním slohu, pozdějších úpravách i o současném stavu. Ale také mě zajímaly informace místních občanů o jejich vztahu k sakrální stavbě v jejich obci, tradované pověsti, konkrétní využití kostela či kaple a jejich pohled na budoucnost.

Věřím, že znalost příběhů a událostí, které se jednotlivých budov týkají, přinese zcela nový pohled na naši krajinu i historii. Cílem mé bakalářské práce bude zjištění stavu jednotlivých památek v oblasti Nýřanska, a jaká je současná situace, co se týče oprav a obnovování.

Spolupracovala jsem úzce s nýřanskou farností pod vedením jejího duchovního správce, pana faráře Stanislava Uhlíře, i s dalšími farníky. Tímto jim také všem moc děkuji za jejich pomoc, čas a vždy ochotnou spolupráci.

1. NÝŘANSKO

Nýřansko je oblast na jih a západ od Plzně, která tvoří jižní část Plzeňské pánve, je protkána historickými komunikacemi, směřujícími na západ a jihozápad k německé hranici, a zemskými stezkami a obchodními trasami s velkou sítí lokálních odboček. Zdejší obce se rozvíjely ve stínu okolních významných center jako je Plzeň, Stod či Stříbro.¹

Nýřanská farnost je územím ležícím západně a jihozápadně od Plzně a jižně od řeky Mže v hranicích okresu Plzeň-sever. Území je rozděleno lesním hřebenem Harabaska na dvě části. Severní část zahrnuje lokalitu při toku Mže a na ní zbudované Hracholuské přehradě. Lokality této severní části patřily dříve k menším panstvím a nebyly zasaženy tolik průmyslovým podnikáním, jako byla část jižní. Jižní část se rozprostírá kolem obcí Heřmanova Hut' a Nýřany.²

1.1 Přírodní a historická charakteristika Nýřanska

Oblast Nýřanska většinou není předmětem památkového zájmu, protože jeho historickou tvář zakrývá průmyslový ráz, který mu dala poslední dvě století. Ještě v 18. století se obec Nýřany ničím nelišila od mnoha okolních obcí. Byla malou vesnicí, jejíž obyvatelé se zabývali zemědělstvím a několika potřebnými řemesly. Po zahájení těžby černého uhlí v polovině 18. století, se život obyvatel i ráz krajiny zcela změnil. Zejména po roce 1861, kdy byla otevřena Česká západní dráha vedoucí z Plzně přes Domažlice do Bavorska. Jak rostl počet dělníků v místních šachtách, zvyšovala se i zastavěná plocha obce. Zatímco na konci 18. století měla obec Nýřany 27 popisných čísel, o 150 let později jich bylo přes pět set. V září 1892 byla obec povýšena na město.³

I dnes je prostředí Nýřanska zcela odlišné od posledních 200 let. Již tu nežijí ani čeští horníci ani němečtí sedláci, kteří svojí prací dodávali krajině typický zemědělský a průmyslový ráz. K opomenutí krásného historického charakteru oblasti přispěla i výměna obyvatelstva v roce 1945, kdy odešla valná většina německy mluvících občanů.⁴

Nýřansko bylo vždy regionem těžké práce. Nejprve v zemědělství, po objevení zdrojů černého uhlí v druhé polovině 19. století také v průmyslu. K rozvoji těžby černého uhlí výrazně přispělo i otevření české západní dráhy, která procházela středem uhelného revíru. I když se zde již

1 BUKAČOVÁ, Irena. *Paměť krajiny VIII*. Mariánská Týnice: Muzeum a galerie severního Plzeňska, 2013, s. 9. ISBN 978-80-87185-18-6.

2 O nás. In: Farnost Nýřany [online]. [cit. 2020-07-01]. Dostupné z: <https://www.farnost-nyrany.cz/clanky/o-nas/>

3 BUKAČOVÁ, Irena. *Severní Plzeňsko*. 1. vydání. Domažlice: Nakladatelství Českého lesa, 1997, s. 114. Historicko-turistický průvodce. ISBN 80-901877-5-7.

4 BUKAČOVÁ, Irena. *Paměť krajiny VIII*. Mariánská Týnice: Muzeum a galerie severního Plzeňska, 2013, s. 9. ISBN 978-80-87185-18-6.

uhlí netěží, stále jsou zde patrné antropogenní tvary krajinného reliéfu, vzniklé po hlubinné těžbě, a konkávní tvary vzniklé povrchovými lomy a propadáním. Podzemí je protkáno řadou chodeb a starých šachet, po kterých na povrchu zůstaly velké kuželovité kopce.⁵

V posledních desetiletích krajinu „obohatily“ nové silnice a dálnice, které rozdělily krajinu na ohraničené a neprůchodné úseky. Zmizela malá pole, louky, síť cest spojující obce mezi sebou. Jedinými pevnými body krajiny zůstaly kostely a kaple, a jejich věže jako vertikály, které se tyčí nad plochou, z níž ukrajují další a další hektary nově postavené haly a sklady.⁶

Nýřansko se v současnosti stalo téměř západním předměstím Plzně. Vedle toho, že je silně obydlenou zónou je také, díky nedaleké Hracholuské přehradě a rozsáhlým lesním komplexům, oblíbenou výletní destinací. Jeho kulturně-historické dědictví ale zatím stále čeká na objevení a uznání. Přispět by k tomu mohly i nově budované cyklostezky a turistické trasy, i část tzv. Svatojakubské cesty, která prochází i naším územím.

1.2 Národnostní a demografický vývoj

Po třicetileté válce (1618-1638), která zdecimovala třetinu obyvatel českých zemí, došlo díky migraci ze sousedního Bavorska také v oblasti Nýřanska k nárůstu německy mluvících usedlíků, kteří začali převažovat, a dokonce nahrazovat původní české obyvatelstvo.

Vrchnosti povolávaly nové osadníky hlavně z německých zemí, aby znovu osídlili opuštěné zemědělské usedlosti i celé vesnice.⁷

Tento vývoj se ale zvrátil v 19. století, kdy přišla opačná vlna migrace z vnitrozemí za prací v dolech a v průmyslu. Mnoho německých sedláků totiž odmítalo pracovat v nově otevřených dolech, a tak přišla vlna českých dělníků. Po roce 1918 přispěla k počestění regionu programová podpora českého obyvatelstva, kdy byla státem podporovanými programy usnadňována ekonomická a kulturní aktivita v převážně německém prostředí. Mnoho obcí se například snažilo založit a vybudovat českou školu, ochotnické divadlo nebo další české spolky.⁸

Před druhou světovou válkou byla většina území osídlena německy mluvícím obyvatelstvem. Za války učinilo připojení k Německu z tohoto regionu jen okrajovou oblast

5 PROCHÁZKA, Zdeněk. *Plzeňský kraj*. Praha: Kartografie, c2004, s. 114. Průvodce po České republice (Kartografie). ISBN 80-7011-803-2.

6 BUKAČOVÁ, Irena. *Paměť krajiny VIII*. Mariánská Týnice: Muzeum a galerie severního Plzeňska, 2013, s. 9-10. ISBN 978-80-87185-18-6.

7 ROŽMBERSKÝ, Petr. *Ves Jezná: dějiny a památky malé vesnice*. 3., upr., dopl. a rozš. vyd. Plzeň: Petr Mikota, 2012, s. 9. Zapomenuté hrady, tvrže a místa (Petr Mikota). ISBN 978-80-87170-23-6.

8 BUKAČOVÁ, Irena. *Paměť krajiny VIII*. Mariánská Týnice: Muzeum a galerie severního Plzeňska, 2013, s. 14-15. ISBN 978-80-87185-18-6.

Sudetské župy. K další výrazné změně národnostního složení Nýřanska došlo po druhé světové válce, kdy nastal odsun německého obyvatelstva a příliv obyvatelstva českého, které ho mělo nahradit, což podstatným způsobem ovlivnilo další vývoj této oblasti.⁹

1.3 Správní vývoj Nýřanska

V polovině 19.století se k vlastnické a církevní struktuře přidala ještě nadřazená správa ve formě krajů a okresů. Plzeňský kraj se stal jedním ze 13 krajů. V letech 1855 – 1867 zde existovaly tzv. smíšené okresy. Od roku 1868 zde pak existovaly také hejtmanství dělená na soudní okresy. Nýřansko se stalo součástí okresního hejtmanství Stříbro, které zahrnovalo také sousední okresy Stříbro, Stod a Touškov a řada dalších okolních menších vesnic. Jedinou výjimku tvořila Tlučná, která spadala pod okres Plzeň. Tento systém byl tak stabilní, že se udržel i po rozpadu Rakouska-Uherska a fungoval i po vzniku první Československé republiky. Tento systém skončil až v roce 1938, kdy v důsledku zabrání Sudet vznikl ve Stříbře úřad landráta, který spravoval území několika soudních okresů. Od 1.května 1939 pak byla vytvořena provincie Sudety. Součástí sudetoněmecké župy se nestaly pouze obce Tlučná a Líně, které patřily v letech 1938-1945 k okresu Plzeň. Po skončení druhé světové války byl znovu obnoven politický okres Stříbro a Nýřansko se stalo opět jeho součástí.

Tento stav však trval jen krátce a to do 1.1.1949 kdy byl vytvořen nový systém okresů. Většina z obcí nicméně zůstala součástí původních okresů Stříbro a Stod. Na Nýřansku tehdy existovaly tři okresy: okres Stříbro, okres Stod a okres Plzeň-okolí.¹⁰

V roce 1960 se udála poslední velká správní změna a tou byl vznik okresu Plzeň – sever. Tato změna znamenala definitivní přetrhání historických vazeb obcí ke Stříbrsku a Stodsku a vedla k vytvoření nového celku, v němž bylo Nýřansko, tehdy hlavně jako významná průmyslová a především hornická oblast, spojena do jednoho celku s lokalitami ležícími severně od Plzně.

Poslední správní reforma na počátku 21.století pak v některých úrovních dosavadní správní systém zachovala, ale okres rozdělila dále na dva celky, kdy státní správu vykonávají městské úřady v Kralovicích a Nýřanech. Lokality Nýřanska spadají do správního obvodu obce s rozšířenou působností.¹¹

Na rozdíl od jiných částí severního Plzeňska na Nýřansku neprobíhalo v 70. a 80. letech 20. století překotné slučování sídel a vytváření tzv. střediskových obcí. Úherce jsou naopak jedinou

9 BUKAČOVÁ, Irena. *Severní Plzeňsko. Domažlice: Nakladatelství Českého lesa*, 1997, s. 13-22. Historicko-turistický průvodce. ISBN 80-90-1877-5-7.

10 BUKAČOVÁ, Irena. *Paměť krajiny VIII. Mariánská Týnice: Muzeum a galerie severního Plzeňska*, 2013, s. 16. ISBN 978-80-87185-18-6.

11 BUKAČOVÁ, Irena. *Paměť krajiny VIII. Mariánská Týnice: Muzeum a galerie severního Plzeňska*, 2013, s. 16. ISBN 978-80-87185-18-6.

obcí severního Plzeňska, která se v roce 1971 osamostatnila. Jedinou zaniklou obcí jsou Dolany, které byly zatopené Hracholuskou přehradou.¹²

2. CÍRKEVNÍ DĚJINY NÝŘANSKA

Zdejší lokality patřily od počátku do vlivu a majetku okolních klášterů. S aktivitou klášterů je spojen i počátek církevní organizace v celých Čechách, a tedy i v oblasti Nýřanska. V raném středověku se vytvářela řada majetkových celků, mezi nimi vynikaly statky klášterů. V té době byla farní síť poměrně řídká, centrem zbožnosti a náboženského života určité oblasti býval právě klášter nebo kapitula při významném kostele, nebo nějaké poutní místo. Klášter se pak staral o osídlení své oblasti zakládáním nových osad. K rozšíření farností a kostelů docházelo až v následujících stoletích.¹³

Na Nýřansku byl nejvýznamnějším klášteřem klášter benediktinů v Kladrubech, o něco později pak klášter premonstrátů v Teplé a klášter premonstrátek v Chotěšově. Právě chotěšovský klášterní kostel se stal ústředním svatostánkem pro všechny věřící v oblasti Nýřanska.

V průběhu 14. století se vytvořila první stabilní síť farností na pokyn císaře Karla IV. V roce 1352 tak vznikly farnosti kolem obcí Kozolupy, Vejprnice, Horní Sekyřany a Jezná. Věřící z obcí nýřanské oblasti navštěvovali bohoslužby buď stále v Chotěšově nebo ve Vejprnicích. Majetková a správní kontinuita byla sice přerušena husitskými válkami, ale téměř všechny kláštery se brzy vzpamatovaly. Zvláště pak v baroku se samy kláštery podílely na výstavbě dalších patronátních kostelů a jejich rozvoj pokračoval. Velký zásah přišel na konci 18. století, za vlády Josefa II., který zrušil množství klášterů, mezi nimi i v Kladrubech a v Chotěšově. Majetek klášterů pak získávaly bohaté rakouské rody, v Kladrubech Windischgrätzové a v Chotěšově Thurn Taxisové, a to včetně vlastnictví obcí a měst.¹⁴

Jako náhradu za rušení klášterních kostelů dal císař Josef II. pokyn k budování nových farních kostelů, aby tak síť duchovních center ještě více zhoustla. Důvodem nebyla ani tak zbožnost císařova, jako spíše praktická stránka věci. Když chodili věřící do bližšího kostela, měli více času na práci v zemědělství i v řemeslech, což podporovalo hospodářství monarchie. Tak se stal roku 1787 novým farním kostelem i kostel sv. Josefa v Úhřetích, pod který pak náležely okolní obce včetně Nýřan.

12 BUKAČOVÁ, Irena. *Paměť krajiny VIII*. 1. Mariánská Týnice: Muzeum a galerie severního Plzeňska, 2013, s. 16-17. ISBN 978-80-87185-18-6.

13 BUKAČOVÁ, Irena. *Paměť krajiny VIII*. Mariánská Týnice: Muzeum a galerie severního Plzeňska, 2013, s. 10-11. ISBN 978-80-87185-18-6.

14 BUKAČOVÁ, Irena. *Severní Plzeňsko*. Domažlice: Nakladatelství Českého lesa, 1997, s. 16. Historicko-turistický průvodce. ISBN 80-901877-5-7.

Díky průmyslovému i zemědělskému rozvoji stoupal neustále počet obyvatel v oblasti, a tak koncem 19. a počátkem 20.století docházelo k další výstavbě či úpravě kostelů. Začaly také vznikat velké návesní kaple, které nahrazovaly vzdálenější kostely a ty se pak často stávaly samostatnými farnostmi, jak tomu na příklad bylo v Nýřanech (kostel posvěcen 1904) či v Blatnici (1900). Na počátku 20.století již byly postaveny všechny dnes známé kostely a kaple.¹⁵

Zdejší vikariát byl dvojjazyčný a do roku 1939 byl zde děkanem touškovský farář Resl. Po roce 1938 vznikl stodský vikariát, k němuž připadly všechny zabrané německé obce. Administrátory zde byli převážně premonstrátský faráři z Teplé a patronátní právo vykonával tepelský klášter. Zdejší farnosti byly rozsáhlé a často byly také sídlem triviální (obecné) školy.

V zasvěcení kostelů a kaplí je patrná častá frekvence Nejsvětější Trojice, která byla typická pro německojazyčné oblasti. Uctívána byla i Panna Marie (zobrazení Madony přeštické nebo stříbrské) nebo jiní světcí, jimž byla připisována ochranná funkce. V oblíbě byl též zakladatel premonstrátského řádu sv. Norbert. K církevním středověkým osobnostem patří blahoslavený Hroznata a jeho sestra Vojslava, pro niž založil chotěšovský klášter. Vztah světce Jana Nepomuckého ke Kladrubům, je patrný především díky častému výskytu soch a obrazů s jeho podobiznou.¹⁶

Podle zasvěcení kostelů se konala procesí, poutní slavnosti a venkovská posvícení. K oblíbeným poutním místům v okolí patří Křížový vrch u Stoda.

2.1 Benediktinský klášter v Kladrubech

Klášter v Kladrubech založil v roce 1115 král Vladislav I. a věnoval mu 25 celých vesnic a mnoho dalších nemovitostí. Původní zasvěcení sv. Wolfgangovi připomíná stará pověst, podle níž světec zasadil do země ulomenou větev a prorokoval slávu budoucího kláštera.¹⁷

Klášter byl opravdu po staletí významnou duchovní, kulturní i správní institucí. Již ve středověku dosáhl vrcholu majetkového rozmachu, kdy měl pod sebou celých 128 vesnic (kromě jiných i Horní Sekyřany, které ale odkoupil v roce 1253 chotěšovský klášter) v západních Čechách tak neměl konkurenci. Klášter byl zrušen roku 1785 dle nařízení císaře Josefa II. Klášterní majetek se dostal do správy státního Náboženského fondu a samotné panství Kladruby bylo vydraženo v

15 BUKAČOVÁ, Irena. *Paměť krajiny VIII*. 1. Mariánská Týnice: Muzeum a galerie severního Plzeňska, 2013, s. 10-12. ISBN 978-80-87185-18-6.

16 BUKAČOVÁ, Irena. *Paměť krajiny VIII*. 1. Mariánská Týnice: Muzeum a galerie severního Plzeňska, 2013, s. 10-12. ISBN 978-80-87185-8-6.

17 DIBELKOVÁ, Irena. *Poutní místa v Čechách*. Praha: Olympia, 2004, s. 121. . ISBN 80-7033-844-x.

roce 1825 knížetem Alfrédem Windischgrätzem. Tím skončila éra kladrubského kláštera, jehož opati po staletí ovlivňovali náboženský i společenský život obrovského území západních Čech.¹⁸

2.2 Klášter premonstrátek v Chotěšově

Území kolem Chotěšova patřilo na konci 12. století zbožnému a bohatému šlechtici Hroznatovi. Ten zde založil v roce 1196 klášter, kam uvedl sestry premonstrátky z Doksan v čele se svojí sestrou Vojslavou. Rozsahem i významem byl menší než klášter kladrubský. Vzhledem k tomu, že jej užívala ženská větev řádu, byli do jeho čela jmenováni jako probošti tepelští řeholníci. I tento klášter byl v roce 1782 zrušen reformou panovníka Josefa II. Všechny statky připadly Náboženskému fondu, zlaté a stříbrné předměty byly odvezeny do Prahy, ostatní předměty prodány ve veřejné dražbě. Klášterní archiv byl odvezen do Vídně.¹⁹

I přes zrušení chotěšovského kláštera zůstalo klášteru v Teplé patronátní právo nad jeho kostely a farami. Premonstráti z tepelského kláštera proto i nadále působili na všech soudobých i budoucích farách v oblasti bývalého chotěšovského panství, a to až do konce 2. světové války.

2.3 Klášter premonstrátů Teplá

Klášter Teplá založil v roce 1193 český šlechtic Hroznata aby do něj povolal premonstrátské řeholníky z pražského Strahova. Příběh založení kláštera souvisí s třetí křížovou výpravou pořádanou Jindřichem VI. Této výpravy se v březnu roku 1188 rozhodl zúčastnit i Hroznata. V dubnu 1191 byl od křížové výpravy spolu s dalšími šlechtici papežem dispensován. Náhradou slíbil založit klášter.²⁰

Už na počátku své existence umožnil klášter osídlení původně velmi řídké obydlené oblasti a po staletí pak byl duchovním, kulturním, vědeckým, ale také hospodářským centrem celého kraje.

Podle Katalogu pražské arcidiecéze z roku 1937 patřilo k tepelskému klášteru v tomto roce 85 kněží – řeholníků a 4 novicové pod vedením opata Gilberta Helmera.²¹ Téměř 800 let nepřetržitě historie kláštera ukončilo v roce 1950 jeho vyvlastnění komunistickou vládou, areál kláštera poté

18 BUKAČOVÁ, Irena. Paměť krajiny VIII. 1. Mariánská Týnice: Muzeum a galerie severního Plzeňska, 2013, s. 12. ISBN 978-80-87185-18-6.

19 FÁK, Jiří. *Baroko v Plzeňském kraji*. V Plzni: Starý most, 2016, s. 119. Průvodce (Starý most). ISBN 978-80-87338-63-6.

20 VOKOLEK, Václav. *Neznámé Čechy: posvátná místa ...* Čech. Praha: Mladá fronta, 2015, s. 105-111. ISBN 978-80-204-3871-3.

21 *Archiv Farnosti Nýřany*, Catalogus venerabilis cleri archidioceseos Pragensis, str. 639. Praha, 1937.

sloužil jako kasárna Československé lidové armády. Knihovna a muzeum, pod správou úřadu památkové péče, byly od roku 1958 zpřístupněny veřejnosti k prohlídkám.

Od roku 1990, kdy byl klášter navrácen původnímu majiteli, řádu premonstrátů, postupně probíhá rekonstrukce celého areálu. V 90. letech 20. století se do kláštera vrátil jen zlomek řeholníků, většina z nich byla odsunuta, mnozí zemřeli. Přesto se od počátku snažili získat pro svůj domovský klášter dostatek financí i zájmu, aby ho mohli obnovit a znovu mu dát důstojnou tvář.

Klášter znovu slouží svému účelu jako domov komunity řeholníků a duchovní centrum oblasti. V kostele Zvěstování Panny Marie jsou pravidelné bohoslužby, klášterní objekty jsou přístupné turistům k prohlídkám a konají se zde koncerty, výstavy a další kulturní akce.²²

3. NÝŘANSKÁ FARNOST

3.1 Historický vývoj

Ve 12. století byly v této oblasti založeny dva premonstrátské kláštery. Mužský klášter v Teplé a ženský klášter v Chotěšově. Tyto kláštery dostávaly do majetku okolní vesnice, aby se mohly uživit. Již za doby Karla IV. ve 14. století vlastnily oba kláštery tři města a 56 vesnic. Klášter v Teplé se snažil o rozvoj a o šíření víry, kultury i vzdělanosti na svém území, což zahrnovalo i výstavbu nových kostelů. Ačkoliv oblast Nýřanska patřila oficiálně k Chotěšovskému klášteru, o všem rozhodoval klášter Tepelský, protože ženské kláštery byly v té době podřízeny paralelnímu klášteru mužskému.²³

Císař a král Karel IV. církev aktivně a upřímně podporoval. V její moci a bohatství viděl také podporu svých politických cílů. Zakládal kláštery a kostely, uváděl do království nové řeholní řády. Usiloval také o to, aby každý občan měl do kostela pouze 4 hodiny pěší cesty, proto se za jeho panování ještě více zakládání far, farností a kostelů. Tyto nové farnosti byly obsazovány premonstrátskými kněžími z Teplé (Horní Sekyřany, Ves Touškov, Stod, Dobřany, Litice, Pernarec, Holýšov atd.) a klášter se i nadále o tato území staral.²⁴

Jednou z takových nových farností byla farnost Vejprnice, kam současné území farnosti Nýřany patřilo až do 18. století. Na základě reformy Josefa II. byl chotěšovský klášter 22. března 1782 zrušen a nýřanské území se dostalo od roku 1787 pak pod nově založenou farnost Úherce.²⁵

22 Klášter Teplá: Minulost - současnost. Třebíč: Arca JiMfa, 1993. ISBN 80-857-6605-1.

23 Historie. In: Farnost Nýřany [online]. [cit. 2020-07-01]. Dostupné z: <https://www.farnost-nyrany.cz/clanky/o-nas/historie/>

24 KADLEC, Jaroslav. *Dějiny katolické církve*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1993, s. 260. Průvodce (Starý most). ISBN 80-7067-285-4.

25 Historie. In: Farnost Nýřany [online]. [cit. 2020-07-01]. Dostupné z:

V 19. a 20. století nastal průmyslový rozvoj původně rolnických vesnic, rostl počet obyvatel, proto byly také zakládány nové fary, roku 1913 v Blatnici, roku 1920 v Nýřanech. V obou obcích sice již existoval nový kostel, ale farář sem pouze dojížděl z Úherce.

Po odsunu německého obyvatelstva (často včetně místních duchovních) a po represích vůči církvi v 50. letech 20. století počet farářů značně klesl. V roce 1945 byla opuštěna fara v Jezné, v Heřmanově Huti i v Úhercích, roku 1951 v Blatnici. Zůstala obsazena jen fara v Nýřanech, takže území, které dříve obstarávalo 6 farářů, spravuje již půl století jen jeden.²⁶

Ještě v 90. letech 20. století se tepelští premonstráti snažili vrátit se všude tam, kde před půl stoletím byli nuceni skončit. Jejich počet se ale velmi snížil, takže se nakonec rozhodli věnovat své síly farnostem kolem kláštera Teplá a vzdálenější území svého bývalého patronie (Nýřany, ale také např. Cheb) opustit. Správy bývalých klášterních far se tak ujali diecézní kněží pražské, později plzeňské diecéze.

3.2. Historie Farnosti Jezná

Jezná jako jediná z oblastí, která v současnosti spadá pod farnost Nýřany, měla jiný historický vývoj. Fara v Jezné vznikla v roce 1352 a v té době již nepatřila pod správu Chotěšovského, respektive Tepelského kláštera. Stalo se tak vzhledem k velké vzdálenosti Jezné od Chotěšovského kláštera. Tehdy byla tendence zbavovat se vzdálenějších vesnic, a tak chotěšovský klášter Jeznou zřejmě prodal nebo vyměnil. Jezná se s Nýřanskou farností opět spojila až v roce 2004.²⁷

Panství Jezná ve své historii vystřídalo řadu majitelů. Roku 1272 je obec Jezná poprvé zmíněna jako majetek chotěšovského kláštera premonstrátek. Ty jej získaly pravděpodobně nějakým odkazem v dědictví.²⁸

V roce 1330 však koupili panství od kláštera zakladatelé rodu rytířů z Bubna a od té doby byli patrony území i kostela v Jezné členové panských rodů. Mezi dalšími majiteli byli páni z Nečtin, Chlumčanští z Přestavlk nebo Úličtí z Plešnic. Po třicetileté válce se mnoho majetků české šlechty dostalo do rukou německých, rakouských nebo i italským šlechtických rodin jako konfiskát. Také bratři Apollon, Jindřich, Kryštof a Mikuláš Úličtí se zúčastnili stavovského povstání a po bitvě

<https://www.farnost-nyrany.cz/clanky/o-nas/historie/>

26 Historie. In: Římskokatolická farnost Nýřany [online]. 2020 [cit. 2020-06-25]. Dostupné z: <https://www.farnost-nyrany.cz/clanky/o-nas/historie/>

27 Historie. In: Farnost Nýřany [online]. [cit. 2020-07-01]. Dostupné z:

<https://www.farnost-nyrany.cz/clanky/o-nas/historie/>

28 ROŽMBERSKÝ, Petr. *Ves Jezná: dějiny a památky malé vesnice*. 3., upr., dopl. a rozš. vyd. Plzeň: Petr Mikota, 2012, s. 3. Zapomenuté hrady, tvrže a místa (Petr Mikota). ISBN 978-80-87170-23-6.

na Bílé hoře byli obžalováni. Protože však byli katolíci, byla jim udělena milost a zaplatili pouze peněžitou pokutu. Mohli tak i nadále disponovat se svým majetkem a panství Jezná zůstalo v rukou české šlechty až do poloviny 18. století, kdy ho získávají Schirndingové.²⁹

Roku 1900 koupil panství Úlice spolu s Jeznou podnikatel Emerich Macenauer, jehož potomci žijí na zámku v Úlicích v šesté generaci dodnes.³⁰

3.2 Historie farnosti Nýřany

Historie farnosti Nýřany je velice krátká. Vznikla vlastně až roku 2005 sloučením farností mnohem starších, a to Úherce, Jezná, Horní Sekyřany a Blatnice. Sloučení mělo zejména zjednodušit administrativu, finanční výkazy apod. Historické farnosti byly sloučeny do jediné.

Před rokem 2004 Nýřany nikdy nebyly prohlášeny oficiálně za farnost, byly vedeny pouze jako expozitura (pobočka) farnosti Úherce, přesto se Nýřany po sloučení staly ústředním sídlem faráře a kostel sv. Prokopa se stal hlavním kostelem farnosti, ostatní bývalé farní kostely se staly pouze filiálními.³¹

3.3 Současnost

Rozloha Farnosti Nýřany se během let několikrát změnila. Nyní zahrnuje území na severu od Hracholuské přehrady, na jihu ke Zbůchu, na západě k Radějovicím a na východě do Tlučné.

Od roku 2010 patří do farnosti Nýřany 25 obcí: Nýřany, Doubrava, Kamenný Újezd, Tlučná (farnost Nýřany), Bítov, Dolní Sekyřany, Hněvnice, Horní Sekyřany, Kbelany, Louchovice, Přehýšov, Radějovice, Vlkýš (bývalá farnost Heřmanova Huť), Blatnice, Rochlov (bývalá farnost Blatnice), Červený Újezd, Líně, Úherce, Zbůch (bývalá farnost Úherce), Dolany, Hracholusky, Knije, Plesnice, Pňovany, Úlice (bývalá farnost Jezná).³²

29 ROŽMBERSKÝ, Petr. *Ves Jezná: dějiny a památky malé vesnice*. 3., upr., dopl. a rozš. vyd. Plzeň: Petr Mikota, 2012, s. 12. Zapomenuté hrady, tvrze a místa (Petr Mikota). ISBN 978-80-87170-23-6

30. ROŽMBERSKÝ, Petr. *Ves Jezná: dějiny a památky malé vesnice*. 3., upr., dopl. a rozš. vyd. Plzeň: Petr Mikota, 2012, s. 14. Zapomenuté hrady, tvrze a místa (Petr Mikota). ISBN 978-80-87170-23-6

31 Tyto informace jsem získala od duchovního správce nýřanské farnosti p. Stanislava Uhlíře

32 O nás. In: Farnost Nýřany [online]. [cit. 2020-07-01]. Dostupné z: <https://www.farnost-nyrany.cz/clanky/o-nas/>

4. KOSTELY NÝŘANSKÉ FARNOSTI

Kostel (z latinského castellum s významem hrad z důvodu užívaného opevnění, též chrám či chrám Páně) je sakrální stavba, která slouží křesťanům k modlitbám a bohoslužbě.³³

V minulosti provázel kostel člověka skutečně od začátku jeho života až do konce. Ve svém farním kostele byl hned po narození pokřtěn, přijímal tam i další svátosti (biřmování, eucharistii, manželství). Účastnil se bohoslužeb v průběhu celého církevního roku od adventu do adventu, církevní svátky se prolínaly s jeho každodenním životem.

Při církevních slavnostech prosil o požehnání, při dožínkách děkoval za úrodu, při procesích o tzv. prosebných dnech se modlil za déšť, na kterém závisel život jeho i jeho rodiny. Putoval na různá svatá místa, zastavoval se k modlitbě u Božích muk, u pamětních křížků a kamenů vzpomínal na ty, kdo už nežijí, a konečně vyprovázel své sousedy při jejich poslední cestě z kostela na hřbitov.

Kostely náležely pevně do života člověka. Ale náleží do něj i dnes. Kostel (kaple, kaplička) má svoji jedinečnou funkci, kterou nemůže nahradit nic jiného. Ukazuje totiž k Bohu. Připomíná člověku, že i on sám je stvořen Bohem, že nestojí nad stvořením, se kterým si může dělat, co chce. A to je třeba připomínat právě v současné době.

Kostelní věže bývaly ve středověku jedinými vertikálami v krajině. Dnes je jich mnohem víc. Komíny, mrakodrapy, těžební věže, atomové elektrárny. Jsou připomínkou v lepším případě lidské pracovitosti, v tom horším případě lidské pýchy. Kostel je vertikálou ukazující k Bohu, má v tom nezastupitelnou funkci, protože nic jiného už dnes směrem k Bohu neukazuje.

Každá sakrální stavba (a je jedno, jestli je to katedrála nebo Boží muka na poli) má svou hodnotu sama o sobě. Nemusí ke své hodnotě nic přidávat. Kostel můžeme zaplnit lidmi, výstavami, koncerty, to je jistě hezké a záslužné, ale i kdyby byl kostel prázdný (což v současnosti je téměř všude), neztrácí nic ze své duchovní hodnoty.

Rozlišujeme kostely farní, filiální, kaple, kapličky. Mezi sakrální objekty patří také Boží muka, křížky, sochy nebo smírčí kameny.

³³ Kostel in Stručný etymologický slovník jazyka českého, 2.vydání, Praha, 1978,s. ISBN: 263, 14-268-78.

4.1 Farní kostely

Farní kostel je v územním členění různých křesťanských církví hlavní kostel farnosti, kde sídlí farář. Pokud je kostel sídlem faráře s titulem arciděkana či děkana, nazývá se arciděkanský či děkanský, plní ale stejnou funkci jako farní.

Co se týče vlastnických vztahů bývá farní kostel v majetku farnosti, ale může být i v majetku veřejné právnické osoby, jako je např. město nebo obec. V takovém případě získává kostel i přídomek městský či obecní. Pokud je budova kostela v majetku nějaké instituce či soukromé osoby, další přídomky se zpravidla neuvádějí.³⁴

Jako farní kostel je v současnosti označován pouze kostel sv. Prokopa v Nýřanech. Historicky byly farními kostely také: kostel sv. Martina v Horních Sekyřanech (Heřmanova Hut'), kostel Nejsvětější Trojice v Jezné, kostel Nejsvětější Trojice v Blatnici a kostel sv. Josefa v Úhercích.

4.2 Filiální kostely

Filiální kostel je v územním členění římskokatolických farností „vedlejším neboli dceřným kostelem“ v rámci farnosti, jejímž centrem je kostel farní. Podle Kodexu kanonického práva (kánon 1214) je, jakožto kostel, posvátnou budovou určenou pro veřejnou bohoslužbu. Má vyšší právní status než kaple nebo oratorium. Filiální kostel je „pobočným kostelem“ v rámci farnosti, jíž je součástí. Od kostela farního se liší například tím, že nebývá zpravidla místem udílení základních svátostí.

Co se týče vlastnických vztahů bývá filiální kostel v majetku farnosti, ale může být i v majetku veřejné právnické osoby, jako je např. město nebo obec. V takovém případě získává kostel i přídomek městský či obecní.³⁵

Filiální kostely nebo kaple se stavěly hlavně pro soukromou modlitbu věřících. Málokdy se v nich konaly bohoslužby, většinou jen v den svátku kostela (pout'), jinak sloužily třeba k májovým nebo růžencovým pobožnostem, lidé se u nich shromažďovali při významných událostech, modlili se u nich za své zemřelé apod.

Mezi kostely filiální můžeme zařadit kostel sv. Floriána v Lochousicích, kostel Nejsvětější Trojice v Radějovicích a kostel Navštívení Panny Marie v Přehýšově.

34 Farní kostel. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2020-07-01]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Farn%C3%AD_kostel

35 Filiální kostel. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2020-07-01]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Fili%C3%A1ln%C3%AD_kostel

4.3 Kaple a kapličky

Kaple nebo kaplička je obecné označení pro menší křesťanské modlitebny, zejména pokud nejsou samostatnými budovami, nýbrž součástí například kostelů, hradů, paláců, nemocnic nebo škol. Samostatná sakrální stavba se nazývá kaplí, je-li prostorově malá, pokud se v ní nekonají pravidelné bohoslužby nebo pokud slouží omezené skupině věřících.

Kapličky také sloužily k osobní modlitbě, ke krátkému zastavení při cestě, při oddychu během práce, k prosbě o požehnání při odchodu z domova nebo naopak poděkování při návratu domů.

Téměř každá vesnice usilovala o svoji kapli nebo aspoň kapličku, která ovšem nenahrazovala farní kostel. Je pochopitelné, že čím starší je farnost, tím větší je počet kaplí v přifařených obcích.

Mít svoji alespoň kapličku bylo otázkou společenské prestiže a zejména v 19. století tyto stavby doplňovaly stále ještě řídkou farní síť. Návesní kaple bohatých selských vesnic měly vnitřní prostor a mohly se zde konat menší pobožnosti. Druhou skupinu tvoří tzv. výklenkové kaple bez vnitřního prostoru, ve výklenku býval umístěn obraz, socha nebo výmalba na stěně. U nich se zastavovala procesí, pohřební průvody apod.³⁶

K farnosti Jezná počítáme kapli sv. Anny v Pňovanech, kapli sv. Vavřince v Úlicích a kapli sv. Diviše na Hracholuskách, kapličku najdeme i v obci Kníje a v obci Plešnice.

Farnost Horní Sekyřany zahrnuje kapli sv. Jana Nepomuckého ve Vlkyši, kapli Všech svatých v Dolních Sekyřanech, kapli Navštívení Panny Marie v Heřmanově Huti a také prosebnou kapli v Dolních Sekyřanech.

K farnosti Úherce historicky patří kaple Panny Marie ve Zbůchu, kaple v Červeném Újezdu, kaple v Kamenném Újezdu a kaple sv. Anny v Líních.

K mnohem mladší farnosti Nýřany počítáme kapli sv. Ducha v Doubravě a bývalá farnost Blatnice nemá žádnou filiální kapli.

4.4 Drobné památky

V Nýřanské farnosti se kromě kostelů a kaplí nachází také velká řada drobných sakrálních památek, několik pamětních křížů a kamenů, Boží muka či křížky na rozcestí. Jejich počet je

36 BUKAČOVÁ, Irena. *Paměť krajiny VIII*. Mariánská Týnice: Muzeum a galerie severního Plzeňska, 2013, s. 40. ISBN 978-80-87185-18-6.

poměrně velký, nicméně počet těch, které byly za posledních sto let zničeny, je, bohužel, daleko větší.

Pamětní kříže upomínaly například na nějakou tragickou událost, která se na tom místě stala, stavěly se také jako poděkování za záchranu z nějakého nebezpečí, někdy také jen z prosté zbožnosti, nebo že právě toto místo se jevilo pro postavení kříže vhodné. Důležitá byla i jejich funkce orientační, často označovaly cesty zapadané pod sněhem, hranice pozemků apod.³⁷

Boží muka

Boží muka jsou drobná památka ve tvaru sloupu, pilíře, či hranolu. Měla symbolizovat sloup, u něž byl bičován Ježíš Kristus. Mohou to být prosté sloupky, kříže nebo výklenkové kaple i celé Kalvárie. Boží muka vznikala zejména od konce 17. století, pro zdejší region je to nejtypičtější drobná památka, která se v jiných oblastech objevuje jen zřídka³⁸

Kříže

Kříž jako symbol křesťanství je nejčastější sakrální stavbou. Nejčastěji se stavěly kříže kovové s kamenným podstavcem, občas i dřevěné nebo celokovové (kované).³⁹

Pamětní kameny

Jedná se většinou o velmi staré kameny, které jsou osazené na místě významné události, ponejvíce tragédie, úmrtí, přepadení, či souboje. Rozlišujeme kameny smírčí a kameny hraniční, které sloužily k označení hranic pozemků. Někdy je těžké je od sebe odlišit. Patří k obtížně datovatelným památkám, někdy jsou zcela zapadlé v zemi, často jsou opředeny pověstmi o různých neštěstích, která se zde přihodila.⁴⁰

4.5 Poutní místo

Prvotními cíli křesťanských poutí byla svatá místa v Izraeli, město Řím nebo Compostela. Ne všichni ovšem mohli podnikat poutě do dalekých zemí. Proto se poutní místa a putování k nim přenášela do bližších krajů. Na severním Plzeňsku to už v raném středověku byla místa spojená s působením sv. Vojtěcha nebo svatého Wolfganga. Doba barokní přinesla obrovskou vlnu úcty

37 Pamětní kříž. Drobné památky [online]. [cit. 2020-07-01]. Dostupné z: <https://www.drobnepamatky.cz/pametni-kriz>

38 Boží muka. Drobné památky [online]. [cit. 2020-07-01]. Dostupné z: <https://www.drobnepamatky.cz/bozi-muka>

39 Drobné památky. Římskokatolická farnost Nýřany [online]. [cit. 2020-07-01]. Dostupné z: <https://www.farnost-nyrany.cz/clanky/kostely-a-kaple/drobne-pamatky/>

40 BUKAČOVÁ, Irena. *Paměť krajiny VIII*. Mariánská Týnice: Muzeum a galerie severního Plzeňska, 2013, s. 39. ISBN 978-80-87185-18-6.

k milostným sochám, obrazům, ostatkům svatých nebo k zázračným studánkám. Poutní místa byla často pod patronátem okolních klášterů.⁴¹

V oblasti Nýřanska najdeme jen jedno opravdu významné poutní místo, a to Křížový vrch, dříve nazývaný Vrabina.

Od roku 1243 náležel chotěšovskému klášteru. V roce 1739 byl na vrcholu postaven kříž, ke kterému začali putovat věřící z okolních obcí. V roce 1756 byl pak dokončen velkolepý barokní kostel s nádhernou výzdobou. Nesloužil ale dlouho, již o dvacet let později byl za Josefa II. zrušen, prodán v dražbě a rozbořen. Poutě zde byly obnoveny brzy po smrti císaře Josefa, ale nový kostel, mnohem skromnější, byl dokončen až v roce 1862. Také zde byla vybudována monumentální křížová cesta se 14 zastaveními, které tvořily kamenné sochy v životní velikosti. Čtrnáct zastavení, sousoší v životní velikosti, vytvořil plzeňský sochař H. Galgani.

Poutě zde byly opravdu slavné. Z Knihy nedělních ohlášek farnosti Blatnice se dozvídáme, že o svátku svatých Cyrila a Metoděje se na Křížový vrch konala procesí ze všech okolních obcí. Věřící z Nýřanska vycházeli od chotěšovského kláštera již v 6 hodin ráno za zpěvu litaní a modliteb, dopoledne pak bylo slavné kázání (kázal zde např. strahovský opat nebo plzeňský arciděkan) a slavná mše svatá. Poutě se účastnily desetitisíce lidí.⁴²

Nelze přesně určit, kdy poutě na Křížový vrch přestaly. Jisté je, že v letech 1954 až 1957 tam od jara do zimy jednou měsíčně putovala na mši svatou skupina věřících ze Stoda se svým tehdejším duchovním správcem P. Jindřichem Brinichem Opraem. Snad tam přicházeli i věřící z Chotěšova a z Dobřan. V lednu 1958 byl P. Brinich zatčen a uvězněn pro organizování řeholního života. Putování na Křížový vrch sice ani pak ještě nepřestalo, ale sláblo. V roce 1965 měl ještě tamní kostel své vnitřní vybavení. Ze zápisu z roku 1967 zjistíme, že tehdy Vojenská správa převzala nemovitost do užívání.⁴³

Poté, co Křížový vrch převzala Československá lidová armáda, nastala devastace úplně všeho. Kostel byl poničen, křížová cesta zcela zmizela. Poutě byly znovu obnoveny až v roce 1991 ve velmi skromném duchu. Podle nové tradice se věřící scházejí na tomto místě k modlitbě první květnovou sobotu.

41 KRČMÁŘ, Luděk. Poutní místa a místa zvláštní zbožnosti na severním Plzeňsku. Kralovice: Ashram, 2014, s. 7. ISBN 978-80-260-8560-7.

42 Archiv Farnosti Nýřany, Kniha ohlášek farnosti Blatnice 1949-1950.

43 Poutní místo Křížový vrch u Chotěšova. In: Na Hrozatově Míse: Sborník Řeholní kanonie premonstrátského řádu v Teplé. Teplá: Gloria Rosice u Brna, 2005, s. 35-47. ISBN 80-86760-13-8.

5. HISTORICKÝ VÝVOJ BUDOVÁNÍ SAKRÁLNÍCH STAVEB

5.1 Gotika

Gotika vzniká kolem roku 1150 ve Francii a odtud se postupně šíří do celé Evropy. Do českých zemí přichází až ve druhé čtvrtině 13. století. Zpočátku byla gotika pouze slohem importovaným ale postupně se domácí prostředí chopilo samostatné tvorby. A tak se vrcholná česká gotika staví do čela evropského vývoje.

Stavění a umělecké činnost celkově byly chápány jako výraz lásky k Bohu. Důležitými prvky gotiky byla žebrová klenba a lomený oblouk. Dalším typickým znakem gotických staveb je vertikálnost. Gotické stavby stoupají vzhůru, směrem k Bohu. Vrcholy věží jsou tak vysoko, aby tam člověk ani neohlédl.⁴⁴

Gotické omítky se vyznačují nerovným a nepravidelně zvlňeným povrchem. Gotické stavby doplňovaly plastické detaily se zvířecí, rostlinou i figurální tematikou.

Celé období české gotiky můžeme chápat jako o jednotný, najednou vnímatelný prostor. Tento architektonický sloh u nás trvá po tři staletí. Vyplňuje tak druhou polovinu středověku a přesahuje až do raného novověku.⁴⁵

Gotická tvorba se stala výrazem ideologického základu své doby, a proto se její konstrukce a tvary vyvíjeli především na církevních stavbách. Všem stavitelům tak byla dána společná řeč a nastoupilo jednotné a jednotící úsilí.⁴⁶

V době gotické se společnost rodová se mění ve společnost stavovou. Nastupuje feudalismus. Ve středověku se do západní Evropy dostává duch křesťanského myšlení a stává se světovým názorem. Pro středověkého člověka je svět složen ze dvou rovin. Viditelná a neviditelná. Obě roviny se v každodenním životě prolínají. Člověk je neustále doprovázen neviditelným, které se promítá v modlitbách a církevním řádu společnosti. I rovina viditelná a pozemský svět jsou protkány řadou symbolů, spojovaných právě s křesťanstvím. Vzhledem k tomu, že vzdělávání je pouze v rukách církve, či několika málo vladařů, mají tyto symboly nesmírně velikou váhu. Proto i kostely a další památky pracují s motivy, které mají pro obyčejného člověka naučný význam.⁴⁷

44 LÍBAL, Dobroslav. *Gotická architektura v Čechách a na Moravě*. Výtvarný odbor Umělecké besedy. Praha. 1948, s. 9-11

45 HEROUT, Jaroslav. *Staletí kolem nás: přehled stavebních slohů*. Vyd. 5., přeprac. a dopl. Praha: Paseka, 2002, s. 49-72. ISBN 80-7185-389-5.

46 SYROVÝ, Bohuslav. *Architektura: Svědectví dob: Přehled vývoje stavitelství a architektury*. Praha: SNTL - Nakladatelství technické literatury, 1974, s. 158-159. ISBN 4-720-74.

47 SAZIMA, Jan. *Sociální realita a její změna ve středověku* [online]. Brno, 2001 [cit. 2020-06-27]. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/vuqte/Jan_Sazima__398802_Bakalarska_prace.pdf

Gotické základy mají hned tři kostely zkoumané oblasti. Všechny ovšem prošly pozdější přestavbou. Nejvíce je to vidět na kostele v Jezné, kde se gotické prvky dochovaly pouze ve zdivu věže (po požáru byl původní kostel téměř zničen). V kostele v Heřmanově Huti je gotický sluh vidět o mnoho lépe, dochoval se tam hrotitý triumfální oblouk a také úzká kružbová okna v presbytáři viz Obrázek 2 . Nenápadná kaple v Pňovanech byla dlouho považována na dílo ryze barokní, až při opravě omítek byly nalezeny barevné malby v presbytáři, které vznik kaple posouvají do pozdní doby gotické.

5.1.1 KOSTEL SV. MARTINA V HEŘMANOVĚ HUTI

Obec Heřmanova Huť vznikla jako nová obec po druhé světové válce ze tří původně zemědělských lokalit, Dolních Sekyřan, Horních Sekyřan a Vlkýše. Farní kostel byl v Horních Sekyřanech viz Obrázek 1, centrem Vlkýše byla zámecká kaple sv. Jana Nepomuckého viz Obrázek 8, zatímco v Dolních Sekyřanech byla postavena návesní a prosebná kaplička viz Obrázek 19.⁴⁸

První zmínku o kostelu sv. Martina v Heřmanově Huti nalezneme již v roce 1384, ale již předtím, od roku 1272, stála na jeho místě kaple sv. Haštala. Gotický kostel byl v barokním duchu přestavěn roku 1678 nákladem chotěšovského kláštera, který toto území vlastnil. Roku 1690 byla kolem kostela postavena zeď (tedy kolem hřbitova). V roce 1704 opat chotěšovského kláštera Ondřej Fabricius nechal místo nízké dřevěné zvonice zbudovat na jižní straně věž. Nese proto znak chotěšovského kláštera v kartuši a písmena A.F.P.C. (tj. Andreas Fabritius, praepositus Chotešoviensis) a letopočet 1704.⁴⁹

„Západní průčelí (vchod do kostela) nese pseudogotický portál, v horním výklenku je umístěna socha Madony. Na jižní straně přiléhá ke kostelu věž krytá cibulovitou bání s lucernou. Nese znak chotěšovského kláštera v kartuši a písmena A.F.P.C. (tj. Andreas Fabritius, praepositus Chotešoviensis) a letopočet 1704.

Lod' kostela je obdélná se třemi páry oken (jedno okno je zazděno věží) a plochým stropem, kněžiště má valenou klenbu s lunetami, triumfální oblouk je gotický, hrotitý, v předsíni kostela je původní gotický portál.“⁵⁰

48 BUKAČOVÁ, Irena. *Paměť krajiny VIII*. Mariánská Týnice: Muzeum a galerie severního Plzeňska, 2013, s. 68. ISBN 978-80-87185-18-6.

49 Horní Sekeřany (Obersekerschan) - Kostel sv. Martina, Soupis památek, 30. Politický okres stříbrský (1908), str. 42-47, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/pamatky/strom.clanek.php?clanek=6933> (2020)

50 Kostely. In: Farnost Nýřany [online]. Nýřany: eStránky.cz, 2020 [cit. 2020-06-20]. Dostupné z: <https://www.farnost-nyrany.cz/clanky/kostely-a-kaple/kostely/>

Kostel je v majetku Farnosti Nýřany, slaví se v něm nedělní bohoslužby. Svátek slaví 11. listopadu, nicméně obyvatelé Heřmanovy Hutě drží svátek se zámeckou kaplí sv. Jana Nepomuckého, tj. 16. května.

5.1.2 KOSTEL NEJSVĚTĚJŠÍ TROJICE V JEZNÉ

Kostel Nejsvětější Trojice je dominantou obce Jezná viz Obrázek 3. Dříve byl zasvěcen sv. Václavu a Nejsvětější Trojici. Tento kostel byl postaven na počátku 14. století. Kolem roku 1600 kostel vyhořel, ale rekonstrukce se dočkal až v letech 1766–1773, kdy byl přestavěn v barokním slohu do dnešní podoby. V roce 1776 byl přestavěn do půdorysu kříže, s použitím věže ze staršího kostela, který byl pravděpodobně založený již ve středověku. Zároveň byl kvůli zvětšení plochy kostela zrušen hřbitov kolem něj.⁵¹

Na východní straně věže se nachází kamenná znaková deska z roku 1606 s obširným, ale nečitelným nápisem, nese renesanční erb Úlických z Plešnic a dva štíty se znamením střely ještě v gotickém slohu viz Obrázek 4. Možná šlo o součásti náhrobků, které kryly místa posledního odpočinku Heřmana z Nečtin a jeho syna Ivana v jezenském kostele.⁵²

Presbyterium je vyzdobeno freskou Nanebevstoupení Páně od Jana Herzoga z Plzně z roku 1854. Tentýž autor zároveň vytvořil nástropní malbu v lodi, znázorňující čtyři evangelisty a Narození Ježíše Krista.⁵³

U stěny kostelní lodi stojí kamenné náhrobky Šebestiána Úlického z Plešnic, který pochází z roku 1552, a náhrobek jeho manželky Markéty Úlické z Žihobec z roku 1566, oba byly přeneseny z původního kostela. Po zásahu bleskem byla r. 1875 opravena a zvýšena věž kostela. Roku 1907 byl kostel naposledy kompletně opraven zvenku i zevnitř a vybaven novým vnitřním zařízením. Kostel je v majetku Farnosti Nýřany a svátek slaví 8. neděli po Velikonocích. Bohoslužby se konají třikrát do roka.⁵⁴

V soupisu poutních míst na severním Plzeňsku je kostel v Jezné počítán mezi poutní kostely. Podle legendy dal podnět k jeho postavení sám biskup sv. Wolfgang, který tudy procházel. Důkazem, že kostel v Jezné byl ve větší úctě než okolní kostely, může být votivní obraz, který dříve

51 BUKAČOVÁ, Irena. *Lidová architektura okres Plzeň-sever*: [lidová stavební kultura českého západu. V Plzni: Státní památkový ústav, 2002, 140. ISBN 80-85035-18-9.

52 ROŽMBERSKÝ, Petr. *Ves Jezná: dějiny a památky malé vesnice*. 3., upr., dopl. a rozš. vyd. Plzeň: Petr Mikota, 2012, s. 9. Zapomenuté hrady, tvrže a místa (Petr Mikota). ISBN 978-80-87170-23-6.

53 Jezná (Jezdná, Gesna) - Kostel sv. Trojice, Soupis památek, 30. Politický okres stříbrský (1908), str. 86-90, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/pamatky/strom.clanek.php?clanek=6956> (2020)

54 Kostely. In: Farnost Nýřany [online]. Nýřany: eStránky.cz, 2020 [cit. 2020-06-20]. Dostupné z: <https://www.farnost-nyrany.cz/clanky/kostely-a-kaple/kostely/>

visel na čestném místě v kostele (dnes v sakristii). Nápis na něm popisuje událost z 18. století, kdy byl jakýsi poutník původem z Jezné přepaden v Itálii lupiči. Tehdy onen poutník vzýval na pomoc Nejsvětější Trojici „tak, jak je uctívána v Jezné“, lupiči náhle oslepli a on jim zázračně unikl. Obraz pak nechal namalovat jako poděkování a umístit do svého kostela v Jezné.⁵⁵

5.1.3 KAPLE SV. ANNY V PŇOVANECH

Kaple sv. Anny viz Obrázek 5 je jednolodní kaplí, která byla postavena v 17. století v pozdně gotickém slohu a byla původně pravděpodobně kruhová. Až později k ní byla přistavěna obdélníková loď.

Kaple byla naposledy důkladně opravena roku 1884 hrabětem Stadionem, tehdejším majitelem pňovanského zámku. Částečné opravy se dočkala v roce 1960. Od roku 2006, kdy začala generální oprava, byla kaple uzavřena. Kompletně byl opraven krov, dány nové latě, nová střecha místo staré eternitové, byl opraven a znovu nahozen strop nacházející se v havarijním stavu, došlo také na nové opláštění věžičky, včetně pozlacení kříže a báně, do které byla vložena zpráva pro příští generace. Kaple byla znovu otevřena a posvěcena v říjnu roku 2019.

Při opravě omítek byly v presbytáři nalezeny pozdně gotické malby viz Obrázek 35, které zaujaly svou výraznou barevností, ale protože jsou těžce poškozeny, byly se souhlasem Památkového ústavu znovu zakryty omítkou.⁵⁶

Podle vypracované zprávy o průzkumu výmaleb v kapli byly na severní straně presbytáře nalezena dekorativní výmalba výrazných barevných odstínů barvy žluté, červené a bílé. Jedná se sice o jednoduché dekorativní vzory, avšak podle charakteru omítek a výrazných barevných pigmentů se lze domnívat, že se pravděpodobně jedná o středověkou nástěnnou malbu, která souvisí se vznikem kaple v období gotiky.⁵⁷

Podle Václava Tyra jsou v kapli uschovány koňské podkovy. Ty mají připomínat tragickou událost, která se stala koncem 18. století. Tehdy se měla nad obcí přehnat velká průtrž mračen, při níž se rozvodnil potok a zaplavil tak celé údolí. Jakýsi šlechtic chtěl s koňmi rozvodněný potok přebrodit, ale nezvládl to a utonul.⁵⁸

55 KRČMÁŘ, Luděk. *Poutní místa a místa zvláštní zbožnosti na severním Plzeňsku*. Kralovice: Ashram, 2014, s. 19. Zapomenuté hrady, tvrze a místa (Petr Mikota). ISBN 978-80-260-8560-7.

56 Kostely. In: Farnost Nýřany [online]. Nýřany: eStránky.cz, 2020 [cit. 2020-06-20]. Dostupné z: <https://www.farnost-nyrany.cz/clanky/kostely-a-kaple/kostely/>

57 Zpráva z provedeného orientačního průzkumu výmaleb a vnitřních omítek kaple sv. Anny v Pňovanech. Archiv Farnosti Nýřany.

58 KRČMÁŘ, Luděk. *Poutní místa a místa zvláštní zbožnosti na severním Plzeňsku*. Kralovice: Ashram, 2014, s. 53. Zapomenuté hrady, tvrze a místa (Petr Mikota). ISBN 978-80-260-8560-7.

5.2 Renaissance

Renaissance znamená v překladu znovuzrození či obrození. Myslelo se tím znovuzrození antického myšlení, umění a architektury. Do českých zemí proniká renaissance relativně pozdě, asi až v druhé polovině 16. století.⁵⁹

Renaissance obrací svůj zájem k životu pozemskému, a i v architektuře je brán za měřítko člověk. Budovy se výškově i prostorově přizpůsobují lidem, kteří je mají využívat. Sakrálních staveb tak vzniká málo, spíše najdeme různé zámky nebo letohrádky v renesančním slohu.

Renesanční architektura, vycházejíc z antických vzorů, přejímá řecký systém svislé podpory sloupů, vodorovné kládí, které je tvořeno architrávem, vlysem a římsou. Dále také přejímá z římského stavitelství pilíř, oblouk a klenbu. Všechny tyto prvky se někdy navzájem kombinují. Renesanční budovy působí statickým dojmem, díky vodorovnému vrstvení pater, jen někdy oddělených římsou. Typickým znakem pro omítku je barevné nároží či sgrafito. Nejoblíbenějšími renesančními klenbami jsou křížová a valená.⁶⁰

Renaissance přináší zásadní změny v životě společnosti. Myšlení se navrácí k racionálnímu chápání světa. Objevu se antropocentrismus, kdy se člověk stává centrem pozornosti. Nicméně to neznamena, že by společnost najednou Boha vylučovala, ale dostala se k myšlence, že člověk sám je tvůrcem svého štěstí. V této době také dochází k reformaci církve, velkým zámořským a astronomickým objevům a významným vynálezům. Základním proudem renesančního myšlení je humanismus. Klade důraz na svobodné rozhodování a lidskou přirozenost. Humanistickou zásadou se stalo „ad fontes“ neboli k pramenům vzdělanosti. Podstatou bylo hledání, opisování a kritické hodnocení starých rukopisů. Národy měly právo na samostatný vývoj, a tak vzniká literatura v národních jazycích.⁶¹

Renesančních kaplí a kostelů není mnoho, na našem území se nachází pouze jedna, a to v Úlicích viz Obrázek 6. Je pravděpodobné, že neprošla žádnou významnější stavební úpravou.

59 SYROVÝ, Bohuslav. *Architektura: Svědectví dob: Přehled vývoje stavitelství a architektury*. Praha: SNTL - Nakladatelství technické literatury, 1974, s. 207. ISBN 4-720-74.

60 Úlice (Ullitz) - Kostel sv. Vavřince, Soupis památek, 30. Politický okres stříbrský (1908), str. 299-302, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/pamatky/strom.clanek.php?clanek=7374> (2020)

61 KUTNÁ Jana, Dějiny literatury, Plzeň, Masarykovo gymnázium

5.2.1 KAPLE SV. VAVŘINCE V ÚLICÍCH

Jednoduchá kaple bez věže byla postavena na konci 16. století a její podoba se dodnes téměř nezměnila. Renesanční nápis nad vchodem upomíná na zakladatele kaple, Kryštofa z Úlic a Plešnic, který kapli vystavěl na přání své manželky Anny Žofie Nebílovské z Drahozuze viz Obrázek 7. Její iniciály A. Z. N. Z. D. a rodový znak můžeme také vidět na hlavním oltáři společně s letopočtem 1619, kdy byl pravděpodobně oltář zbudován a posvěcen. Jedná se o v našich končinách ojedinělý „deskový oltář“ s vyobrazením světic z prvních staletí – svatá Anežka, svatá Kateřina, svatá Dorota, svatá Barbora, svatá Apolonie a Panna Maria.⁶²

Také v této kapli byly při opravách nalezeny původní barevné fresky.

Kaple byla postavena na pozemku patřící tehdy majitelům zámku. Ti ji využívali jako tzv. pohřební. Zemřelý člen rodu byl v kapli vystaven po určitou dobu, kdy se nad ním konaly modlitby, poté byl v průvodu vynesena k pohřbení na hřbitov v Jezné.

V kapli se nachází dva barokní náhrobky rodu Schirndingů, kteří se v 70. letech 18. století stali majiteli úlického panství. Pravděpodobně se také zasloužili o obnovu a přestavbu farního kostela v Jezné.⁶³

5.3 Baroko

Baroko vzniká v 16. století v Itálii jako reakce na renesanční optimismus. Baroko je návratem k Bohu. Do popředí zájmu se znovu dostává církev. Zdůrazňuje se lidská malost, pomíjivost, bezmoc a slabost. V naší literatuře se baroko také označuje jako sloh „parukový“, což je odvozeno od z módy nošení paruk jak u pánů, tak i dam z vyšších společenských vrstev.

Baroko je slohem monumentální, který svou podstatou zdůrazňuje neomezenou moc státu a církve. Projev monumentality měl vést k ohromení člověka. Mezi hlavní znaky barokního slohu se řadí tzv. „přebujelost“, což se dá také charakterizovat jako hromadění dekorativních prvků.

Dalším znakem Baroka je iluzivnost. Kostely tak měly působit jako obraz nebe přenesený na zem, paláce a zámky pak reprezentovaly bohatství a moc. Stavby byly typicky stavěny na půdorysech elipsy nebo průniku elipsy, což mělo symbolizovat nekonečno. Častým

62 BUKAČOVÁ, Irena. *Paměť krajiny VIII*. Mariánská Týnice: Muzeum a galerie severního Plzeňska, 2013, s. 172-173. ISBN 978-80-87185-18-6.

63 ROŽMBERSKÝ, Petr. *Ves Jezná: dějiny a památky malé vesnice*. 3., upr., dopl. a rozš. vyd. Plzeň: Petr Mikota, 2012, s. 12. Zapomenuté hrady, tvrze a místa (Petr Mikota). ISBN 978-80-87170-23-6.

architektonickým prvkem byla kopule. Zvláštní kategorií je pohyb. Menší stavby, fontány i sochy bylo zapotřebí vnímat jako živý organismus. Cílem bylo zachycení v nějakém pohybu.⁶⁴

Objevuje se použití drahých materiálů jako je zlato, vzácné dřevo a barevné mramory. Tyto materiály měly v lidech vzbuzovat pocit pompéznosti, nadřazenosti a nesmírného bohatství. Kromě toho měly dávat dojem malosti a nicotnosti, což mělo být cestou k pokoře. V budovách se velmi rafinovaně pracovalo se světlem. Barokní stavy byly světlejší než ty předchozí. Světlo bylo jedním ze způsobů, jak zvýšit dramatickost stavby. Stěny, kopule a stropy byly pokrývané malbami, znázorňujícími nebe s postavami světců nebo s mytologickými postavami.⁶⁵

Ústřední myšlenkou baroka bylo, že víra slouží jako jediná opora člověka. Nositeli vzdělanosti a kultury se staly Jezuité, jejichž zakladatelem byl svatý Ignác z Loyoly. Do českých zemí baroko proniká po třicetileté válce, a proto bylo později spojováno s rekatolizací a sociálním útlakem poddaných. Barokní duchovní a mentální situaci výborně vystihl ve své knize *Labyrint světa a ráj srdce* Jan Ámos Komenský. Čím všim musel Komenského poutník projít, než našel Krista, je základ nejen lidských dějin ale i jeho života. Tím je baroko víceméně charakterizováno.⁶⁶

Na rozdíl od barokního umění se v barokní filosofii uchytila priorita rozumu. Ideálem se stává jednotná věda. Jako základ této jednotné vědy se přirozeně nabízela matematika a fyzika, které barokním myslitelům imponovaly svou účinností a exaktností.⁶⁷

Barokních staveb najdeme v našich končinách nepřeberné množství. Původní gotické kostely se přestavovaly v novém slohu, přičemž se dbalo např. na světlo (velká okna), jas (velký prostor s bílou omítkou), úctu ke svatým (boční kaple) atd. Nové kaple se stavěly např. u zámků (Hracholusky, Vlkýš), v jednotlivých obcích vznikaly kapličky sloužící k rozvoji osobní zbožnosti.

5.3.1 KAPLE SV. JANA NEPOMUCKÉHO VE VLKÝŠI

Kaple byla postavena v barokním slohu roku 1763 Janem Františkem z Wiederspergu, tehdejší zámeckým pánem, jehož erb je umístěn nad vchodem do kaple. Kaple má oválný půdorys s obdélníkovou předsíní a dvěma oválnými oratořemi přistavěnými po stranách. Vnější omítka je zdobena pilastry. Na věžičce bývaly dva zvonky, nyní tam zbyl jen jeden.

64 VLČEK, Pavel. *Dějiny architektury renesance a baroka*. Praha: Česká technika - nakladatelství ČVUT, 2006, s. 160. ISBN 80-01-03407-0.

65 HEROUT, Jaroslav. *Staletí kolem nás: přehled stavebních slohů*. Vyd. 5., přeprac. a dopl. Praha: Paseka, 2002, s. 155-179. ISBN 80-7185-389-5.

66 KOPEČEK, Pavel. *Přehled světových dějin* [online]. [cit. 2020-06-27]. Dostupné z: <http://ksv.upol.cz/txt/PSD.pdf>. Univerzita Palackého v Olomouci.

67 HLAVINKA, Pavel. *Dějiny filosofie: jasně a stručně*. Praha: Triton, 2008, s. 132 - 133. ISBN 978-80-7387-015-7.

Původně měla kaple střechu šindelovou, ale v roce 1906 byla kaple zrekonstruována Franzem Schultesem a ten ji nahradil taškovou krytinou. V roce 2002 měl veliký podíl na obnově svatyně Josef Kabát.⁶⁸

V roce 1982 bylo zařízení kaple popsáno jako novodobé a uvnitř se nacházel rokokový obraz Čtrnácti pomocníků. Roku 1906 byla kaple důkladně opravena, ale od té doby už jen chátrala. Postupně zmizelo veškeré vnitřní vybavení, střechou zatékalo a ve stropě se objevila hniloba a díry.

Soukromý podnikatel, který získal přílehlý zámeček, slíbil zničenou kapli opravit a svůj slib skutečně dodržel, opravená kaple byla posvěcena roku 1998. Svátek slaví 16. května, kdy se tu také koná bohoslužba.⁶⁹

Vybavení kaple je v současnosti zcela nové, čtyři sloupy zdobí moderní fresky zobrazující nejznámější české světce. Pouze na stropě se zachovaly fragmenty původní výzdoby (hlavy andělů).

5.3.2 KAPLE SV. DIVIŠE NA HRACHOLUSKÁCH

Kaple byla vystavěna roku 1682 majitelem panství, Vilémem Leopoldem z Říčan a Úlic. Je to šestiboká kaple s věží na jižní straně a vchodem do krypty na západní straně, je kryta tzv. vlašskou čepicí se šestibokou lucernou na vrcholu viz Obrázek 9. Kupole kaple je rozdělena do šesti dílů, na nichž jsou fresky od Václava Schmidta z roku 1735 zobrazující výjevy ze života Panny Marie. V lucerně je zobrazena Nejsvětější Trojice. Tyto fresky jsou nyní nejcenějším pokladem kaple, protože vnitřní zařízení bylo dílem rozkradeno, dílem z bezpečnostních důvodů odvezeno.⁷⁰

Nádherný hlavní oltář byl odvezen k restaurování do muzea v Mariánské Týnici, kde zůstal dodnes. Barokní varhany byly kompletně rozkradeny, stejně tak i další vybavení kaple. Hrobka pod kaplí patří rodině Jakschů z Wartenhorstu, posledním majitelům hracholuského panství. Ti také provedli roku 1916 poslední generální opravu kaple.⁷¹

Kaple je majetkem obce Úlice a je příležitostně využívána ke konání svateb. Svátek slaví 9. října.

68 KOCOUREK, Jaroslav. *Stříbrsko I. Český atlas: Západní Čechy*. 2. vydání. Praha: freytag&berndt, 2003, s. 100-101. ISBN 80-7316-130-3.

69 BUKAČOVÁ, Irena, *Paměť krajiny VIII*. Mariánská Týnice: Muzeum a galerie severního Plzeňska, 2013, s. 177. ISBN 978-80-87185-18-6.

70 ROŽMBERSKÝ, Petr. *Hracholuská kaple a zámek*. Plzeň: Petr Mikota, 2001, s. 13. Zapomenuté hrady, tvrže a místa (Petr Mikota). ISBN 80-902692-6-5.

71 Hracholusky (Rakolus) - Kaple sv. Diviše, *Soupis památek*, 30. Politický okres stříbrský (1908), s. 54-57, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/pamatky/strom.clanek.php?clanek=6943> (2020)

Pověst praví, že byl hrad Buben obléhán Žižkovým vojskem, jeho posádka se statečně bránila. Na hrad se také uchýlily dvě dívky z okolních šlechtických rodin, které ale velmi špatně snášely útrapy obléhání. Pán hradu jim tedy ukázal vchod do tajné chodby, kterou mohou z hradu uniknout. Dívky se rozhodly této nabídce využít a vstoupily do dlouho nepoužívané chodby. Po nekonečně dlouhé době spatřily záblesk denního světla a nepozorovány nepřítelem vyšly z chodby do křoví a pod rouškou tmy došly k osamělému dvorci, kde našly útulek. Dívky pak učinily slib, že na památku svého vysvobození vystaví kapli, svůj slib splnily a daly postavit krásnou kapli na Hracholuskách.⁷²

5.3.3 KAPLE SV. ANNY V LÍNÍCH

Kaple v Líních pochází z 18. století. Je to zděná šestiboká stavba s cibulovitou věžičkou na vrcholu viz Obrázek 10. Na dřevěném vyřezávaném oltáři byl původně obraz svaté Anny a také soška sv. Anny. Zasvěcení kaple svaté Anně je uváděno v památkových soupisech z roku 1908. Již v roce 1932 je však v zápisech obce Líně tato kaple zasvěcena svatému Václavu. Tehdy byla kaple opravena František Mellerem. Nyní jsou v kapli pouze bezcenné tištěné obrazy.⁷³

Poslední oprava této kaple v majetku obce byla provedena v roce 1997. Svátek slaví 26. července.

5.3.4 KAPLE SV. DUCHA V DOUBRAVĚ

Tato kaplička viz Obrázek 11 pochází pravděpodobně z přelomu 18. a 19. století. Jednoduchá čtvercová kaple tvoří skromnou dominantu uprostřed návsi. Kolem dveří a oken ji zdobí tzv. barokní rámování viz Obrázek 12. Podle pamětníků byla dříve na oltáři socha sv. Ambrože.

Zvon kaple byl podle krátkého článku „Glockenweihe in Dobraken“ z roku 1931 během první světové války zabrán a 8. února 1931 byl místo něj dosazený zvon nový.

Kaplička je v majetku obce, není nijak využívána. Svátek slaví 7. neděli po Velikonocích, na svatodušní svátky. V minulosti byla tato poutní slavnost doprovázena selskou jízdou místních sedláků na koních kolem jejich polí.⁷⁴

72 ROŽMBERSKÝ, Petr. *Hrad Buben u Plešnic*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Plzeň: Petr Mikota, 2006, s. 23. Zapomenuté hrady, tvrže a místa (Petr Mikota). ISBN 80-86596-79-6.

73 BUKAČOVÁ, Irena. *Paměť krajiny VIII*. Mariánská Týnice: Muzeum a galerie severního Plzeňska, 2013, s. 108. ISBN 978-80-87185-18-6.

74 BUKAČOVÁ, Irena. *Paměť krajiny VIII*. Mariánská Týnice: Muzeum a galerie severního Plzeňska, 2013, s. 20. ISBN 978-80-87185-18-6.

Obec Doubrava se dostala do farnosti Nýřany až ve 20. století. Roku 1239 koupil kladrubský opat Rainer pro svůj klášter několik vesnic v blízkosti Města Touškova, mimo jiné i zemědělskou vesničku Doubrava. Ta zůstala v držení kladrubského kláštera až do jeho zrušení, později byla přifařena k Městu Touškov. Až v roce 1985 byla obec Doubrava sloučena s městem Nýřany.⁷⁵

5.3.5 KAPLIČKA PANNY MARIE BOLESTNÉ V PLEŠNICÍCH

Kaple Panny Marie Bolestné v Plešnicích viz Obrázek 13 (někdy je uváděno i zasvěcení Nejsvětější Trojici) pochází z 1. poloviny 18. století. Kaple byla roku 2012 zrestaurována nákladem majitele, obce Plešnice, při probíhající revitalizaci návsi. Obnoveno bylo původní schodiště zalité v 70. letech 20. století betonem. Restaurovány byly i fresky a do kaple byl pořízen nový zvon. Svátek slaví 15. září.⁷⁶

*„Interiér je zcela zaplněn krásnými freskami z téže doby. Naproti vchodu je obraz Panny Marie Bolestné, nad ním anděl nesoucí kříž do nebe. Po stranách velké fresky sv. Vojtěcha a sv. Václava. Malé fresky znázorňují čtyři církevní otce, a to sv. Augustina, sv. Ambrože, sv. Řehoře a sv. Jeronýma, a čtyři české patrony, zřejmě se jedná o sv. Václava, sv. Ludmilu, sv. Víta a sv. Zikmunda“.*⁷⁷

5.3.6 KAPLE VŠECH SVATÝCH V DOLNÍCH SEKYŘANECH

Dnes již neexistující kaple stávala uprostřed návsi. Pocházela z 1. poloviny 18. století. Jako mnoho podobných staveb byla po 2. světové válce zanedbávána a na konci 20. století zbořena.

Na jejím místě byla roku 2007 postavena nová jednoduchá kaple, zatím zcela bez vybavení a bez řádného vysvěcení viz Obrázek 14.⁷⁸

5.3.7 KAPLIČKA NAVŠTÍVENÍ PANNY MARIE VE KBELANECH

Tato kaplička viz Obrázek 15 je zasvěcena Panně Marii a svatému Prokopu. Není známo přesné datum její stavby, pochází pravděpodobně z 19. století. Nicméně podle informací ze

⁷⁵ ŠINDELÁŘ, Václav, M. UXA a Václav FAIFR. Nýřany: 100 let města. Nýřany: Městský úřad, 1992.

⁷⁶ Kaple. Římskokatolická farnost Nýřany [online]. Nýřany: eStránky.cz, 2019 [cit. 2020-06-21]. Dostupné z: <https://www.farnost-nyrany.cz/clanky/kostely-a-kaple/kaple/>

⁷⁷ Kaple. Římskokatolická farnost Nýřany [online]. Nýřany: eStránky.cz, 2019 [cit. 2020-06-21]. Dostupné z: <https://www.farnost-nyrany.cz/clanky/kostely-a-kaple/kaple/>

⁷⁸ Kaple. Římskokatolická farnost Nýřany [online]. Nýřany: eStránky.cz, 2019 [cit. 2020-06-21]. Dostupné z: <https://www.farnost-nyrany.cz/clanky/kostely-a-kaple/kaple/>

sborníku Land an der Miesa by měla kaple pocházet z doby kolem roku 1500 a kolem roku 1680 byla zasvěcena sv. Prokopu a až později Navštívení Panny Marie.⁷⁹

Kaple byla v roce 2006 opravena místními občany, a na žádost obce Kbelany nově posvěcena roku 2007, bohoslužby se tehdy účastnilo asi sto lidí. Svátek slaví 31. května.

5.3.8 KAPLE V HEŘMANOVĚ HUTI

Stojí na severovýchodním okraji obce. Není známo její zasvěcení, ani doba postavení. Na vrcholu má čtyřbokou zvonici zakončenou křížkem. Vybavení tvoří obrázky svatých. Bývalo zvykem zvonit v této kapličce na zvon v případě úmrtí některého z vesničanů.⁸⁰

5.3.9 KAPLIČKA PANNY MARIE LURDSKÉ VE KNÍJÍCH

Že se jedná o kapličku Panny Marie Lurdské můžeme usuzovat pouze podle interiéru, jelikož o této kapličce neexistují žádné záznamy. Postavena byla pravděpodobně v polovině 19. století uprostřed kruhové návsi. Jedná se o jednoduchou čtvercovou stavbu se zvoničkou na vrcholu viz Obrázek 16. Vybavení není původní, tvoří ho pouze dřevěný kříž, dva svícny a dva obrazy.

Kaplička je v majetku Obce Úlice. Podle Antona Herziga se v ní dříve konaly májové pobožnosti, nyní není nijak využívána, pouze je zvykem při úmrtí někoho z obce zazvonit na umíráček.⁸¹

5.3.10 KAPLE PANNY MARIE VE ZBŮCHU

Kaple Panny Marie ve Zbůchu, je jednoduchou kaplí stojící uprostřed návsi viz Obrázek 17. První zmínku o kapli máme v archivu z roku 1859, ale pochází už z první poloviny 19. století. V publikaci o historii obce Zbůch je uvedeno, že tato návesní kaple byla postavena pravděpodobně kolem roku 1850, protože je popisováno, že již v roce 1853 stál na návsi malý sakrální objekt.⁸²

Zvon pro kapli byl posvěcen roku 1914 úhereckým farářem. Kaple byla opravena v roce 1928 a v roce 1935 do ní bylo zavedeno elektrické osvětlení. V 90. letech 20. století byla kaple

79 BUKAČOVÁ, Irena. *Paměť krajiny VIII*. Mariánská Týnice: Muzeum a galerie severního Plzeňska, 2013, s. 95. ISBN 978-80-87185-18-6.

80 Kaple. Římskokatolická farnost Nýřany [online]. [cit. 2020-07-01]. Dostupné z: <https://www.farnost-nyrany.cz/clanky/kostely-a-kaple/drobne-pamatky/>

81 BUKAČOVÁ, Irena. *Paměť krajiny VIII*. Mariánská Týnice: Muzeum a galerie severního Plzeňska, 2013, s. 100. ISBN 978-80-87185-18-6.

82 BUKAČOVÁ, Irena. *Paměť krajiny VIII*. Mariánská Týnice: Muzeum a galerie severního Plzeňska, 2013, s. 140. ISBN 978-80-87185-18-6.

opravena, bohužel také vykradena. Z původního vybavení se nedochovalo téměř nic, v kapli zbyl pouze velký dřevěný kříž na stěně. Kaple je majetkem obce, konají se zde pravidelné bohoslužby.⁸³

Svátek slaví spolu s kostelem v Úhercích 19. března.

5.3.11 KAPLE V ČERVENÉM ÚJEZDU

Tato kaple pochází z první poloviny 19. století. Jedná se o zděnou stavbu obdélníkového půdorysu viz Obrázek 18. V památkovém soupisu je popisována jako pozdně barokní, někdy se uvádí, že je zasvěcena Nejsvětější Trojici.

Nad střechou je vztyčena šestiboká zvonice s helmicí, zakončená křížkem. Uvnitř najdeme sochu a obraz Panny Marie.⁸⁴

5.3.12 PROSEBNÁ KAPLE V DOLNÍCH SEKYŘANECH

V Dolních Sekyřanech je ještě kaplička u silnice. Postavená byla roku 1872 jako „prosebná kaple“, zastavovala se u ní procesí směřující na pole prosit o úrodu.

Vznikla na základně iniciativy a místní sbírky Joh. Liebla. Slavnostně byla vysvěcena českým i německým kázáním. V kronice je uvedeno, že se má o kapličku starat obec společně s donátory. Nicméně dnes je tato kaple zchátralá a vyklizená.⁸⁵

Takzvané prosebné kaple se nacházejí i v jiných obcích. Na konci 19. století byly postaveny dvě kapličky na trase ze staré návsi v Nýřanech ke hřbitovu. V obci Úherce se zase dochovaly všechny čtyři kapličky, u kterých se zastavovalo procesí o Božím Těle viz obrázek č. 34. Nebožtík se symbolicky loučil se svou obcí také u kapličky na okraji Hněvnic. Poděkovat nebo prosit za úrodu chodili věřící ke kapličce v polích mezi Rájovem a Jeznou.

5. 4 Empír a historizující slohy

Od 60. let 19. století se stavělo v empírovém slohu. Empírové stavby jsou přísně souměrné a převládají přímé geometrické tvary. V českých zemích se v tomto stylu stavěly především zámky,

83 Kaple Římskokatolická farnost Nýřany [online]. [cit. 2020-07-01]. Dostupné z:

<https://www.farnost-nyrany.cz/clanky/kostely-a-kaple/drobne-pamatky/>

84BUKAČOVÁ, Irena. *Paměť krajiny VIII*. Mariánská Týnice: Muzeum a galerie severního Plzeňska, 2013, s. 58. ISBN 978-80-87185-18-6.

85BUKAČOVÁ, Irena. *Paměť krajiny VIII*. Mariánská Týnice: Muzeum a galerie severního Plzeňska, 2013, s. 61. ISBN 978-80-87185-18-6.

na příklad zámek Kačina nebo Kozel.

Devatenácté století bylo také obdobím historických slohů, jejich novodobým zpracováním, variací a to jak slohů středověkých, románský a gotický, tak později i renesance, někdy o baroka a rokoka. Středověké slohy, zejména pak novogotika, byly hlavně v detailech zabarvené romantickou náladou této doby.⁸⁶

Jedním z historizujících slohů je novogotika nebo také pseudogotika. Ta se kromě původní tvorby věnovala také restauraci středověkých památek. Nicméně tento proces byl často velmi nešetrný a nedbající na původ stavby.

Novogotika se opírá o archeologický průzkum památkových objektů. Tento průzkum však nebyl úplně dostatečný, a proto se vyvinul nový, univerzální styl. Původní novogotické stavby používají jako materiál kámen, neomítnuté cihly, někdy i glazované. Využívá také terakoty a štukových detailů, např. lichých kružeb lilií, které byly později jednotně přetřeny barvou fasády.

Nejužívanější střešní krytinou je břidlice a ve velké oblibě byly kované korouhvičky a kované ozdobné mřížky.⁸⁷

Dalším z historizujících slohů je sloh novorománský. Tento styl byl inspirován středověkou románskou architekturou. Na rozdíl od svého předchůdce však novorománský styl používá spíše jednodušší oblouky a okna. Budovy postavené v novorománském stylu mají většinou zakulacené a polokulaté oblouky oken.⁸⁸

Novorenesance se do Čech dostává až s určitým zpožděním. Novobarokní stavby se k nám také dostávají poměrně pozdě, jelikož baroko bylo považováno za „zkaženou renesanci“.

Na konci 19. století se jednotlivé napodobeniny slohů často mezi sebou mísily a volně kombinovaly, pro docílení větší bohatosti a většího efektu. A právě tímto míšením vznikl eklekticismus, nebo-li snaha o to z každého slohu něco vybrat a tento výběr následně sloučit, to ale vedlo k neuměleckému zmatku a chaosu.⁸⁹

Od poloviny 19. století se v různých obcích staví tzv. mešní kaple. Svou velikostí jsou to spíše kostely, ale v době svého vzniku byly označeny za „kaple“, tj. vedlejší svatostánky. Nekonala

86 KOULA, Jan. *Poznáváme architekturu*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1973, s. 185 - 202. ISBN 14-470-73.

87 HEROUT, Jaroslav. *Staletí kolem nás: přehled stavebních slohů*. Vyd. 5., přeprac. a dopl. Praha: Paseka, 2002, s. 262-263. ISBN 80-7185-389-5.

88 HEROUT, Jaroslav. *Staletí kolem nás: přehled stavebních slohů*. Vyd. 5., přeprac. a dopl. Praha: Paseka, 2002, s. 259 - 271. ISBN 80-7185-389-5.

89 KOULA, Jan. *Poznáváme architekturu*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1973, s. 185 - 202. ISBN 14-470-73.

se v nich pravidelná bohoslužba, nebývala zde ani křtitelnice, na žádost obce nebo věřících sem farář dojížděl např. v den svátku kostela (pout').

Nové farní kostely se stavěly v tehdy oblíbeném „historizujícím slohu“. A nešetřilo se na nich. Mohutné stavby se nám dnes zdají až zbytečně velké, ale ve své době musely pojmout stovky věřících. Na nedělní bohoslužby chodili téměř všichni členové místních německých selských rodin (výjimkou nebylo 8 a více dětí), Češi sice také byli zbožní, ale v jejich řadách už bylo v 19. století mnoho odpůrců církve, takže v kostele byli menšinou.

5. 4.1 KOSTEL SV. FLORIÁNA V LOCHOUSICÍCH

Byl postaven roku 1847 v jednoduchém stylu jako obdélná loď s hranolovou věží na západní straně viz Obrázek 20. Výzdobu interiéru provedl W. Perner z Plzně, který zároveň také odlil dva kostelní zvony. Jedná se o pozdně empirickou stavbu venkovského charakteru. V presbytáři můžeme vidět polokruhová okna.⁹⁰

Tento kostel byl nějakou dobu používán jako sklad krmení pro ryby. Naštěstí obec Lochousice poté kostel přeci jen obnovila. Dnes se v něm konají adventní nebo vánoční koncerty.

Kostel je původně filiální do Vsi Touškova, nyní do Heřmanovy Hutě. Svátek slaví 4. května.⁹¹

5.4.2 KOSTEL NEJSVĚTĚJŠÍ TROJICE V RADĚJOVICÍCH

Kostel vznikl v roce 1897 podle návrhu architekta Johanna Hackera ze Stříbra přestavbou staršího kostela z roku 1787 viz Obrázek 21. Vedle oltáře byla umístěna deska se jménem stavitele, která se bohužel ztratila. Zvon na věži byl ulit roku 1740 Josefem Pernerem v Plzni a nesl reliéf Nejsvětější Trojice.⁹²

V současnosti je v tomto kostele dán mládeži prostor pro ping-pong. Kostel slaví svátek osmou neděli po Velikonocích a je majetkem obce Radějovice.

90 BUKAČOVÁ, Irena. *Paměť krajiny VIII*. Mariánská Týnice: Muzeum a galerie severního Plzeňska, 2013, s. 114. ISBN 978-80-87185-18-6.

91 Kaple. Římskokatolická farnost Nýřany [online]. [cit. 2020-07-01]. Dostupné z: <https://www.farnost-nyrany.cz/clanky/kostely-a-kaple/drobne-pamatky/>

92 BUKAČOVÁ, Irena. *Paměť krajiny VIII*. Mariánská Týnice: Muzeum a galerie severního Plzeňska, 2013, s. 147. ISBN 978-80-87185-18-6.

5.4.3 KOSTEL SV. PROKOPA V NÝŘANECH

Když 2. prosince 1898 starosta Nýřan Adolf Korn slavnostně položil základní kámen k novému kostelu, netušil, že bude trvat ještě pět let, než se kostel začne stavět. Starosta byl totiž poněkud povýšenecké povahy, rád vládl městu tvrdou rukou, a tak se nějak „zapomněl“ zeptat tepelského opata, co říká tomu, že na jeho území bude stát nový kostel. Tehdejšího opata Gelmera toto „opominutí“ rozzlobilo natolik, že odmítl dát ke stavbě kostela souhlas. Nebylo to ale jen z nějakého vzdoru. Tepelský klášter měl v té době ve správě a pod patronátem (duchovním i finančním) již poměrně dost kostelů, na jejich fary dosazoval svoje kněze, které také živil, a musel také financovat provoz a opravy kostela. Kromě toho byly v té době již v plném proudu přípravy na výstavbu kostelů v Blatnici i v Úhercích, takže opat neviděl důvod, proč by nýřanští věřící nemohli docházet do nových kostelů.

Spor se vlekl několik let, až v roce 1902, po nástupu nového starosty Ferdinanda Holznera, který byl trochu větším diplomatem, dal klášter Teplá souhlas ke stavbě kostela. V dohodě, kterou město a klášter uzavřely, bylo jasně řečeno, že kostel bude financovat město, postará se o postavení nové fary, a také si sežene samotného faráře. A tak paradoxně až do 2. světové války bydleli a sloužili v nýřanském kostele faráři ze všech koutů Čech, ale nikdy to nebyl premonstrát z Teplé.⁹³

Kostel sv. Prokopa, patrona horníků viz Obrázek 23, byl postaven v letech 1903–1904 podle návrhu pražského architekta Roberta Vomáčky na tehdy zcela volném prostranství viz Obrázek 22. Jedná se tedy o poměrně mladý kostel a je také nejmladším kostelem v Nýřanské farnosti. Vysvěcen byl slavnostně 7. listopadu roku 1904 pražským arcibiskupem, kardinálem Lvem Skrbenským, jehož pamětní desku můžeme najít u vchodu do sakristie. Interiér kostela je opatřen žebrovou klenbou. Oltáře pocházejí z dílny J. Krejčíka v Praze. Tři zvony odlil roku 1904 Richard Herold v Chomutově.⁹⁴

„Hlavní oltář je z pískovce, stejně tak jako socha svatého Prokopa, patrona kostela. Pravý boční oltář je dřevěný, zasvěcený Panně Marii Lurdské, její socha stojí mezi dvěma modlícími se anděly. Levý boční oltář byl původně oltář svatého Kříže, proto stál uprostřed dřevěný kříž a po stranách sochy Panny Marie a sv. Marie Magdalény. V roce 1929 darovala paní Schala kostelu dřevěnou sochu sv. Josefa, která byla umístěna doprostřed levého oltáře na místo kříže, který nyní stojí pod sochou.

Dvě sochy pod kůrem zobrazují sv. Terezii z Lisieux a sv. Annu s malou Marií. Obraz Svaté Rodiny na pravé stěně kostela je původem z kostela sv. Josefa z Úherce, odkud byl z bezpečnostních důvodů odvezen. Dřevěná křtitelnice pod kazatelnou byla restaurována roku 2007, spolu s ní byl pozlacen velký svícen na paškál, původem z

93 ŠINDELÁŘ, Václav, M. UXA a Václav FAIFR. Nýřany: 100 let města. Nýřany: Městský úřad, 1992.

94 Nýřany (Nürschan) - Kostel sv. Prokopa, Soupis památek, 30. Politický okres stříbrský (1908), str. 164, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/pamatky/strom.clanek.php?clanek=7008> (2020)

*Blatnice. Nádoba na svěcenou vodu umístěná vpravo od vchodových dveří je vyrobená z červeného mramoru.*⁹⁵

Kostel je v majetku města Nýřany, je plně využíván k bohoslužbám, svátek slaví 4.července.

5.4.4 KOSTEL NEJSVĚTĚJŠÍ TROJICE V BLATNICI

Kostel Nejsvětější trojice v Blatnici, viz Obrázek 24, byl postaven roku 1900 z iniciativy kláštera v Teplé. Stavba byla dokončena za šest měsíců, 7. října 1900, rekordní rychlost se ale negativně podepsala na kvalitě stavby. Kostel je postaven v novorománském slohu.

Kostel má jednoduchý obdélníkový půdorys, na západní straně se nachází věž, která nese iniciály A.D. (Anno Domini = léta Páně) a letopočet 1900. Původně projektované věžní hodiny nebyly nikdy realizovány. Kostel je majetkem Obce Blatnice, která jej na své náklady vzorně opravila, svátek slaví 8. neděli po Velikonocích, kdy se zde koná poutní mše svatá.⁹⁶

„Na hlavním oltáři je plastika Nejsvětější Trojice a dvou andělů. Pravý vedlejší oltář ukrývá tzv. Boží hrob, nad ním je sousoší zvané Kalvárie – Panna Maria a svatý Jan Evangelista stojí pod křížem. Levý vedlejší oltář je používán jako betlém, stojí na něm sádrová kopie slavné sošky Pražského Jezulátka, kterou doprovází dva modlící se andělé.

Po stranách vítězného oblouku jsou umístěny dvě sochy, které sem byly přivezeny pravděpodobně z kláštera Teplá, vpravo svatý Norbert s křížem a vlevo svatý Augustin s berlou.

*Nad mřížkou na podstavcích stojí naproti sobě Vzkříšený Kristus a svatý Antonín s Ježíškem.*⁹⁷

5.4.5 KOSTEL SV. JOSEFA V ÚHERCÍCH

Kostel svatého Josefa v Úhercích, viz Obrázek 25 byl postaven v letech 1900-1901. Nahradil tak starší barokní kostel z roku 1739, který byl pro zchátralost a nedostatek místa pro věřící roku 1899 stržen. Architekt Josef Erhart z Plzně vybudoval nový kostel s věží v pseudorománském slohu. Vnitřní zařízení bylo objednáno z Mnichova a Řezna. Kostelní zvony odlil vídeňský zvonář Petr Hilzer.⁹⁸

95 Kostely. In: Farnost Nýřany [online]. Nýřany: eStránky.cz, 2020 [cit. 2020-06-20]. Dostupné z: <https://www.farnost-nyrany.cz/clanky/kostely-a-kaple/kostely/>

96 Paměť krajiny VIII. Mariánská Týnice: Muzeum a galerie severního Plzeňska, 2013, s. 56-57. ISBN 978-80-87185-18-6.

97 Kostely. In: Farnost Nýřany [online]. Nýřany: eStránky.cz, 2020 [cit. 2020-06-20]. Dostupné z: <https://www.farnost-nyrany.cz/clanky/kostely-a-kaple/kostely/>

98 Úherce (Auherzen) - Kostel sv. Josefa, Soupis památek, 30. Politický okres stříbrský (1908), str. 297-298, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/pamatky/strom.clanek.php?clanek=7365> (2020)

Na kostele se podepsala dlouhá léta nezájmu. Kostel byl ve velmi zchátralém stavu roku 2004 darován obci Úherce, která se od té doby snaží o jeho opravu, která je velmi nákladná a také časově náročná. Kostel se otevírá vždy o Vánocích a o pouti. Veškeré cenné věci, sochy, obrazy, svícny atd., většinou v zoufalém stavu., byly odvezeny do depozitářů, kde čekají, zda se budou moci vrátit do opraveného kostela. Kostel je v majetku obce Úherce, svátek slaví 19. března.⁹⁹

„Kostel je vystavěn v novorománském slohu. Lod' má v půdorysu tvar kříže, obě prostory příčné i podélné mají trámový strop. V jihovýchodním rohu mezi presbytářem a příčnou lodí stojí věž. Okna jsou trojitá, vyplněná malbami na skle. V okně severním je malba představující bl. Hroznatu s pohledy na klášter tepelský a chotěšovský. V okně jižním je malba představující sv. Norberta. Uvnitř příčné lodi je umístěn oltář sv. Vojtěcha a sv. Jana Nepomuckého. Naproti těmto oltářům jsou výklenky, v jednom je křtitelnice, ve druhém socha panny Marie Lurdské“¹⁰⁰

5.4.6 KOSTEL NAVŠTÍVENÍ PANNY MARIE V PŘEHÝŠOVĚ

Kostel byl postaven v roce 1903 v pseudogotickém stylu na místě staršího kostela. Z tohoto barokního kostela zbyly jen dřevěné postranní oltáře a socha Piety z poloviny 18. století. Současná kaple nese znaky pseudogotického slohu, jako jsou vysoká obdélná okna s hrotitými oblouky, věž ve tvaru štíhlého vysokého jehlanu atd. Viz Obrázek 27 ¹⁰¹

V 80. a 90. letech 20. století došlo ke sporu o vlastnictví kaple mezi církví a obcí, chybou v zápisu v katastru nemovitostí byla poté jako vlastník kaple označena obec Přehýšov.

Poslední bohoslužby zde byly slouženy kolem roku 2000, poté byla kaple kvůli zvětšující se díře ve stropě a nezájmu lidí o bohoslužby uzavřena. Kaple byla nakonec nákladem obce opravena a slouží pro kulturní akce. Kostel je filiální do Heřmanovy Hutě, je majetkem Obce Přehýšov, svátek slaví 31. května.¹⁰²

99 Kostely: Římskokatolická farnost Nýřany [online]. [cit. 2020-07-01]. Dostupné z: <https://www.farnost-nyrany.cz/clanky/kostely-a-kaple/drobne-pamatky/>

100 PODLAHA, Antonín. Posvátná místa království českého.. Svazek díl 2.. Praha: Dědictví sv. Jana Nepomuckého, 1908. 371 s.

101 BUKAČOVÁ, Irena. *Paměť krajiny VIII*. Mariánská Týnice: Muzeum a galerie severního Plzeňska, 2013, s. 141. ISBN 978-80-87185-18-6.

102 Kostely. Římskokatolická farnost Nýřany [online]. [cit. 2020-07-01]. Dostupné z: <https://www.farnost-nyrany.cz/clanky/kostely-a-kaple/drobne-pamatky/>

6. DROBNÉ SAKRÁLNÍ STAVBY V KRAJINĚ

6.1 Boží muka a Kalvárie

Jak již bylo řečeno, Boží muka mohou mít různý tvar i velikost, od jednoduchého kamenného sloupu, až po výklenkovou kapličku. Vždy jsou ale připomínkou utrpení Ježíše Krista. Jako příklad uvádím nejzajímavější Boží muka a také ojedinělou Kalvárii v Přehýšově.

6.1.1 Boží muka u Rochlova

Boží muka u Rochlova, viz Obrázek 28, se nacházejí 700 metrů jihozápadě od obce, na levé straně silnice do Hněvnic. Podle krátké informace, která byla publikována ve sborníku Land an der Miesa, byla tato památka postavena kolem roku 1700 nákladem tehdejšího majitele panství. Zasvěcena byla čtyřem evangelistům.¹⁰³

Jedná se o zděný hranol, který je ořímsováný a prolomený výklenky. Nahoře se nachází otevřená lucerna s otvory a klenutou kopulí. Boží muka jsou omítnutá a natřená žlutou a bílou barvou. Celá památka je zakončena střechou s křížkem. Ve čtyřech výklencích se nacházely sošky Ecce homo, tj. zobrazující muka Ježíše Krista (bičování, trnová koruna atd.). Ve výklencích v lucerně pak mohli být i čtyři evangelisté, kterým byla tato půvabná stavba zasvěcena.¹⁰⁴

K této památce se také váže pověst, která tvrdí, že pod Božími muky vyúsťuje tajná chodba, která vede k rochlenskému zámku. Právě touto chodbou se měl podle pověsti zachránit majitel Rochlova před husity. Nicméně pověst se stejnou zápletkou, ale s jinými osobami a místem se vztahuje i ke kapli v Hracholuskách.¹⁰⁵

6.1.2 Boží muka v Pňovanech

Boží muka v Pňovanech se nacházejí na okraji obce, na levé straně silnice vedoucí do Jezné. Jedná se o sloupkovou gotickou boží muka, která jsou sekaná z jednoho kusu kamene o výšce 188 cm. Od základny se mírně kónicky rozšiřují a v horní části se naopak plynule zužují do trojúhelníkového vrcholu. Na obou stranách jsou mohutné trojúhelníkové výklenky. V čelním z nich se nachází dřevěný prvek, který kopíruje tvar výklenku s vyřezávaným latinským křížem.¹⁰⁶

103 BUKAČOVÁ, Irena. *Paměť krajiny VIII.I*. Mariánská Týnice: Muzeum a galerie severního Plzeňska, 2013, s. 152-153. ISBN 978-80-87185-18-6.

104 Rochlov (Rochlowa) - Hranol, *Soupis památek*, 30. Politický okres stříbrský (1908), str. 182, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/pamatky/strom.clanek.php?clanek=7035> (2020)

105 BUKAČOVÁ, Irena. *Paměť krajiny VIII..* Mariánská Týnice: Muzeum a galerie severního Plzeňska, 2013, s. 152. ISBN 978-80-87185-18-6.

106 BUKAČOVÁ, Irena. *Paměť krajiny VIII.I*. Mariánská Týnice: Muzeum a galerie severního Plzeňska, 2013, s. 139. ISBN 978-80-87185-18-6.

6.1.3 Sousoší Kalvárie v Přehýšově

Sousoší Kalvárie stojí 400 metrů severozápadně od obce, na pravé straně silnice do Dolních Sekyřan. Pískovcové sousoší Kalvárie je tvořeno třemi objekty, viz Obrázek 29. Prostřední největší sloup kryje stříška, pod níž byla socha Nejsvětější Trojice. Levý sloup je opatřen kovovou stříškou, pod ní je sousoší dvou postav bez hlav, z nichž jedna má ruce sepjaté na prsou. Na pravém sloupu je umístěn kříž. U paty kříže je reliéf klečící Máří Magdalény. Jedinečný soubor je datován do let 1861 – 1865. V roce 2011 byly všechny tři sloupy opraveny nákladem obce a následně posvěceny.¹⁰⁷

6.1.4 Boží muka u Červeného Újezdu

Tato drobná památka stojí zhruba 300 metrů severozápadně obce, při pravé straně cesty do Líní. Z původní památky bylo dochováno pouze torzo, zbytek byl zničen během války. Chyběla tak krycí deska a kaplicový nástavec, které byly zrekonstruovány v letech 2009-2010. Návrh na rekonstrukci vytvořili památkáři nově, analogicky podle jiných památek, jelikož nebyly dochovány žádné fotografie ani kresby. Tato Boží muka mají tvar sloupu. Boží muka ve tvaru sloupu jsou poměrně častá, připomínají sloup, u kterého byl Kristus připoután při svém bičování.¹⁰⁸

6.1.5 Boží muka v Tlučné

Tato Boží muka stojí ve východní části obce, při levé straně silnice do obce Vejprnice. Těmto Božím mukám se také říká „U Jáníčka“, jelikož je v kapličce vyobrazen svatý Jan Nepomucký. U tohoto obrazu se konaly svatojánské pobožnosti ještě roce 1905.¹⁰⁹

6.2 KAMENNÉ KŘÍŽE

6.2.1 Křížový kámen u Hněvnic

Křížový kámen se nachází 300 metrů severozápadně od obce u rozcestí silnice do Sulislavi a Lhoty u Stříbra. Informace o této památce můžeme najít v obecní kronice:

107 BUKAČOVÁ, Irena. *Paměť krajiny VIII.* Mariánská Týnice: Muzeum a galerie severního Plzeňska, 2013, s. 141-142 ISBN 978-80-87185-18-6.

108 BUKAČOVÁ, Irena. *Paměť krajiny VIII.* Mariánská Týnice: Muzeum a galerie severního Plzeňska, 2013, s. 58-59 ISBN 978-80-87185-18-6.

109 BUKAČOVÁ, Irena. *Paměť krajiny VIII.* Mariánská Týnice: Muzeum a galerie severního Plzeňska, 2013, s. 159 ISBN 978-80-87185-18-6.

„Na tzv. Blazerových příkopech u dvora čp. 42 ležel mnoho let pod křovím kámen s vytesaným křížem, tzv. Husitský kříž, pravděpodobně hraniční kámen kladrubského kláštera. V roce 1937 byl mládeží vytažen a postaven vpravo u silnice – křižovatce Stříbro – Sulislav.“¹¹⁰

Podle informace od starosty obce pana Bouzka, se letopočet na kameni vztahuje k tragické události. Údajně tudy za bouřky spěchal přes pole sedlák s kosou na rameni. Kosa působila jako hromosvod a sedlák byl zabit bleskem. Nicméně v posledním soupise kamenných křížů je letopočet 1938 spojen naopak s jeho obnovou s poznámkou, že jeho dřívější stanoviště není známo.¹¹¹

6.2.2 Kamenný kříž Kbelany

Tento pamětní kámen se nachází 2,1 kilometru severovýchodně od obce, v lesním komplexu Harabaska. Jedná se o latinský kříž ze slepence. Kříž je již zvětralý a otlučený. Na ramenech kříže jsou do hloubky vysekány dva křížky a třetí, který je jen málo zřetelný, se nachází v hlavě.

Portál plzeňského kraje uvádí, že se jedná o ojedinělý případ historického způsobu vyznačování hranic majetku. Jedná se o jeden z posledních mezníků středověkého původu, který se v této lokalitě dochoval.¹¹²

V naší oblasti se nachází pochopitelně mnohem více kamenných křížů. Kruhová stéla s nezřetelným reliéfem kříže stojí na návsi v Doubravě (původně na rozcestí), další stéla s keltským křížem je zasazena do zídky u kapličky vedle hřbitova v Horních Sekyřanech, velmi starý kamenný kříž můžeme najít i při lesní cestě z Kamenného Újezda do Sulislavi atd.

6.3 KŘÍŽKY A SOCHY NA PAMÁTNÝCH MÍSTECH

Křížky jsou nejjednodušší a také nejčastější sakrální stavbou, se kterou se můžeme setkat vlastně kdekoliv. V minulosti jich bylo mnohonásobně více, ale i tak jich najdeme v některých lokalitách pozoruhodné množství.

Snad největší koncentrace křížků se nachází v katastru obce Lochousice viz Obrázek 30 a Obrázek 31 Obec patřila až do roku 1785 ke kladrubskému klášteru a počítala se k poměrně bohatým zemědělským vesnicím. Velká pole, obecní les i rybník živily zemědělce i mnohé místní

110 BUKAČOVÁ, Irena. *Paměť krajiny VIII*. Mariánská Týnice: Muzeum a galerie severního Plzeňska, 2013, s. 74. ISBN 978-80-87185-18-6.

111 BUKAČOVÁ, Irena. *Paměť krajiny VIII*. Mariánská Týnice: Muzeum a galerie severního Plzeňska, 2013, s. 74. ISBN 978-80-87185-18-6.

112 BUKAČOVÁ, Irena. *Paměť krajiny VIII*. Mariánská Týnice: Muzeum a galerie severního Plzeňska, 2013, s. 97. ISBN 978-80-87185-18-6.

řemeslníky. Kromě kaple sv. Floriána zde můžeme obdivovat velké množství zachovalých křížů (a ještě mnohem více jich zaniklo). Celkem se uvádí, že v okolí obce bývalo na 25 křížků.¹¹³

Takové velké množství křížků, je dnes opravdovou raritou. Jen na několika málo místech se jich podařilo tolik dochovat. Většinou byly křížky u cest zničeny nebo zapomenuty.

Nicméně i zde, v Lochousicích nebyl původně stav křížků dobrý. Hodně z nich se povalovalo na zemi a byly zarostlé trávou. Objevené byly obyvateli obce, různě ve strouhách a po polích.

Ovšem díky snaze bývalého starosty obce, se jich hodně podařilo zachránit a opravit. Opravy se ujal p. Sladký, kamarád bývalého starosty, který pracuje jako restaurátor. Společnými silami pak tyto křížky opravili. Tyto informace mám od místního obyvatele, pana Josefa Cibulky, který byl tak laskavý, že mě po jednotlivých křížích provedl

Při obnově jednoho kříže prý ale došlo k chybě. Kříže by vždy měly být natočené směrem do vesnice, nicméně jeden z Lochousických křížků, který stojí na cestě do Heřmanovy Hutě, je otočený směrem k silnici.

Také mi vypravoval, že dodnes leží ve strouhách okolo polí další válce od bývalých křížů, které již pravděpodobně nikdo neopraví, nebo se již dokonce rozkradly. Což je obrovská škoda, protože pak by množství dochovaných křížů mohlo být ještě větší. Původně tyto kříže zdobily cestu až do chotěšovského kláštera.

Určité „soubory křížků“ jsou také často podél cest z vesnic na hřbitov nebo ke kostelu. V případě pohřbu sloužily jako zastávky k modlitbě za zemřelého (např. při cestě z Úlic do Jezné mineme hned 4 kříže). Často označovaly místo neštěstí (v Přehýšově u rybníka a ve Kbelanech) nebo rozcestí (v Pňovanech a v Plešnicích).

Sochy světců nejsou v našem kraji až tak obvyklé jako např. na Manětínsku. Ale i zde se jich zachovalo několik. Ve všech případech je zobrazen sv. Jan Nepomucký, najdeme ho na staré návsi v Nýřanech viz Obrázek 33, u kaple na Hracholuskách, na soukromém pozemku v Rochlově nebo na návsi v Doubravě viz Obrázek 32. Nově byla obnovena malá pískovcová socha sv. Jana Nepomuckého také na návsi v Úhercích.

Reliéf svatého Václava býval na pamětním kameni za obcí Kníje (součást obce Úlice), který se slohem i zařazením vymyká všem ostatním památkám. Byl postaven roku 1878. Na spodním kameni je vyryto čtyřverší, které upozorňuje kolemjdoucí, aby před křížem smekli. Na horním

113 BUKAČOVÁ, Irena. *Severní Plzeňsko. Domažlice*: Nakladatelství Českého lesa, 1997, s. 89. Historicko-turistický průvodce. ISBN 80-901877-5-7.

kameni býval reliéf svatého Václava s korouhví. Po záměrném zničení kamene po 2. světové válce se reliéf rozpadl, při obnově byl nalezen pouze zlomek – svatováclavská orlice, která je nyní umístěna na uprostřed horního kamene.¹¹⁴

7. SHRNU TÍ

I když se to na první pohled nezdá, je oblast Nýřanska a okolí plná cenných historických památek, které reprezentují několik set let zbožnosti našich předků. Od doby gotické po současnost byly stavěny sakrální objekty velkého i menšího rozsahu, aby sloužily dalším generacím. Dnes čekají na své objevení. Snad i tato práce přispěje k většímu zájmu o památky, které už jsme přestali vnímat.

Doba zakládání klášterů a budování velkolepých kostelů je již pryč. Doba, kdy se bouraly malé kostely a stavěly na jejich místě kostely větší, aby se do nich vešli všichni věřící, ta se už nevrátí. Dnes máme opačný problém, kostely jsou „příliš velké“ a věřící se v nich často ztrácí. Naším současným úkolem je spíše udržení a obnova bohatství, které zde máme.

Dříve se o tyto objekty starali jejich patroni, v našem případě kláštery a některé šlechtické rody. Zrušení kladrubského a chotěšovského kláštera znamenalo první, a ne poslední zpřetrhání vazeb. Také přerušení řeholního života v klášteře Teplá mělo velmi špatné následky pro všechny farnosti v jejich správě. Dnes je tepelský klášter chudý na nemovitý majetek, který mu nebyl v restitucích vrácen, a také je od nás dost daleko. Péči o kulturní bohatství musí převzít místní lidé, a to nejen věřící, ale také nevěřící. I jim tyto památky slouží a zaslouží si velkou pozornost, úctu a péči ze všech stran. Musíme se snažit, aby se již neopakovala doba ničení a svévolného bourání sakrálních památek (zbytečně odstřelený kostel Všech svatých v Hněvnicích nebo návesní kaple v Myslince).

Mnohé farnosti se spoléhají na turistický ruch. Ten jistě může přinést mnoho dobrého a také nějaké finance, ale hlavní břemeno stále leží na ramenou místních lidí. Občanů, místních úřadů a institucí. Na nich je a bude, aby se o naše sakrální památky dobře postarali.

Církev může někdy vnímat to, že kostel vlastní obec, jako poněkud problematické. Ne vždy se docílí spolupráce, která je nutná. Obce často neví, co s kostelem počít, mohou posvátný prostor používat ne zcela vhodným způsobem. Tady je na místě vzájemný respekt a ochota k naslouchání.

114 Jedinou zachovalou fotografií kamene z roku 1928 najdeme v publikaci Paměť krajiny VIII., str. 26.

Naštěstí se i dnes najdou lidé ochotní o památky ve svém okolí pečovat. V posledních letech se např. podařilo opravit kostel Nejsvětější Trojice v Blatnici, kapli sv. Anny v Pňovanech, kapli v Plešnicích nebo návesní kapli ve Kbelanech. Místní lidé také přiložili ruku k dílu při obnově již zcela zničených kapliček na rozcestí u Rájova a kaple sv. Huberta nad Jeznou.

Závěr

V této práci jsem se snažila přiblížit jednotlivé sakrální stavby, které spadají pod správu nýřanské farnosti. Stručně jsem popsala přírodní, historický, národnostní, demografický a správní vývoj Nýřanska. Větší pozornost jsem věnovala církevním dějinám, jednotlivým klášterům v oblasti a jejich roli při zakládání kostelů a kaplí. Svou práci jsem soustředila kolem nýřanské farnosti, u které jsem zkoumala historický vývoj i její současný stav.

Podrobně jsem v této práci popsala historii jednotlivých památek, okolnosti jejich vzniku a příběhy, které se k nim váží. Dále jsem se věnovala architektuře jednotlivých staveb, kdy jsem se je snažila zasadit do kontextu doby a jednotlivých architektonických slohů.

Při tvorbě této práce jsem všechny kostely i kaple navštívila a pořídila aktuální fotografie. Přitom jsem zkoumala stav jednotlivých staveb, do jaké míry jsou poškozeny a jak jsou dnes využívány.

Při průzkumu jsem se také pokoušela zjistit, jaká péče je jednotlivým památkám věnována a jaké jsou plány do budoucna.

Na své bakalářské práci jsem spolupracovala s nýřanskou farností. Spolupráce s nimi byla vynikající a patří jim mé veliké díky.

Nalezení zdrojů nebylo úplně jednoduché, vzhledem k tomu, že řada z nich vychází z těch samých pramenů, a proto se informace často opakovaly.

Velmi cenným zdrojem informací byla publikace „Paměť krajiny VIII. Nýřansko“, která velmi podrobně a přehledně uvádí všechny významné drobné památky této oblasti. Historické údaje jsem čerpala z hlavně ze „Soupisu památek v království českém“, který je i přes své stáří stále velmi cenným zdrojem informací.

Jedinečné informace a fotografie jsem našla v archivu Farnosti Nýřany. Kroniky, Knihy ohlášek a další zachované písemnosti přinášejí soudobé zkušenosti a události zase z jiného úhlu. Velmi zajímavé bylo i vyprávění obyvatel jednotlivých obcí a také kostelníků ve farnosti.

Z internetových zdrojů jsem využívala především stránky nýřanské farnosti a Památkový katalog vedený Národním památkovým ústavem.

Práce si jsem psala velice ráda a díky terénnímu průzkumu, jsem měla možnost objevit a navštívit řadu krásných, leč mnohdy opomenutých památek. Potěšujícím zjištěním bylo, že památky na Nýřansku nejsou v katastrofálním stavu a péče o ně je vynikající.

Kostely, kaple a další drobné památky již neodmyslitelně patří do naší krajiny. Doufám, že jim v budoucnu bude věnována větší pozornost a úcta, jakou jsem se jim snažila věnovat já v této práci. Sakrální stavby nás stále ohromují svojí krásou a svými příběhy a na to bychom neměli zapomínat.

Seznam použité literatury:

Knižní zdroje:

BAXA, Václav. Stodsko a Nýřansko na starých pohlednicích: Staab, Nürschan und deren Umgebung in alten Ansichtskarten. Hostivice: Baron, 2016. Knihy se starými pohlednicemi. ISBN 978-80-88121-18-3.

BUKAČOVÁ, Irena. Lidová architektura okres Plzeň-sever: [lidová stavební kultura českého západu. V Plzni: Státní památkový ústav, 2002. ISBN 80-850-3518-9.

BUKAČOVÁ, Irena a Jiří FÁK. Paměť krajiny VIII. Mariánská Týnice: Muzeum a galerie severního Plzeňska, 2013. ISBN 978-80-87185-18-6.

BUKAČOVÁ, Irena, Jiří FÁK a Karel FOUĐ. Severní Plzeňsko. Domažlice: Nakladatelství Českého lesa, 1997. Historicko-turistický průvodce. ISBN 80-901-8775-7.

DIBELKOVÁ, Irena. Poutní místa v Čechách. Praha: Olympia, 2004. .ISBN 80-703-3844-X.

FÁK, Jiří, Karel FOUĐ, Jiří SANKOT, Vladimír ČERVENKA, Zdeňka ŘEZNÍČKOVÁ, Petra HOLÁ a Marie VÁLOVÁ. Baroko v Plzeňském kraji. V Plzni: Starý most, 2016. Průvodce (Starý most). ISBN 978-80-87338-63-6.

HEROUT, Jaroslav. Staletí kolem nás: přehled stavebních slohů. Vyd. 5., přeprac. a dopl. Praha: Paseka, 2002. ISBN 80-718-5389-5.

HOLUB, Josef a Stanislav LYER. Stručný etymologický slovník jazyka českého se zvláštním zřetelem k slovům kulturním a cizím. 3. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1982. Odborné slovníky (Státní pedagogické nakladatelství). ISBN 14-268-78.

KADLEC, Jaroslav. Dějiny katolické církve. 3., přeprac. vyd. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1993. ISBN 80-706-7285-4.

KOCOUREK, Jaroslav. Český atlas. Praha, 2003. ISBN 80-731-6130-3.

KOULA, Jan E. Poznáváme architekturu. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1973. Knižnice všeobecného vzdělání. ISBN 14-470-73.

KRČMÁŘ, Luděk. Poutní místa a místa zvláštní zbožnosti na severním Plzeňsku. Kralovice: Ashram, 2014. ISBN 978-80-260-8560-7.

LÍBAL, Dobroslav. Gotická architektura v Čechách a na Moravě. Výtvarný odbor Umělecké besedy. Praha. 1948

- PROCHÁZKA, Zdeněk. Plzeňský kraj. Praha: Kartografie, c2004. Průvodce po České republice (Kartografie). ISBN 80-701-1803-2.
- ROŽMBERSKÝ, Petr a Milan NOVOBILSKÝ. Hrad Buben u Plešnic. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Plzeň: Petr Mikota, 2006. Zapomenuté hrady, tvrze a místa (Petr Mikota). ISBN 80-865-9679-6.
- ROŽMBERSKÝ, Petr a Milan NOVOBILSKÝ. Hracholuská kaple a zámek. Plzeň: Petr Mikota, 2001. Zapomenuté hrady, tvrze a místa (Petr Mikota). ISBN 80-902-6926-5.
- ROŽMBERSKÝ, Petr. Ves Jezná: dějiny a památky malé vesnice. 3., upr., dopl. a rozš. vyd. Plzeň: Petr Mikota, 2012. Zapomenuté hrady, tvrze a místa (Petr Mikota). ISBN 978-80-87170-23-6.
- SYROVÝ, Bohuslav. Architektura - svědectví dob: přehled vývoje stavitelství a architektury : určeno [také] posl. a stud. odb. škol architektonického směru. 2. vyd. Praha: Státní nakladatelství technické literatury, 1977. Řada stavební literatury. ISBN 04-720-74.
- ŠINDELÁŘ, Václav, M. UXA a Václav FAIFR. Nýřany: 100 let města. Nýřany: Městský úřad, 1992.
- VLČEK, Pavel. Dějiny architektury renesance a baroka. Praha: Česká technika - nakladatelství ČVUT, 2006. ISBN 80-010-3407-0.
- VOKOLEK, Václav. Neznámé Čechy: posvátná místa ... Čech. Praha: Mladá fronta, 2015. ISBN 978-80-204-3871-3.
- Archiv Farnosti Nýřany, Catalogus venerabilis cleri archidioceseos Pragensis, Praha, 1937
- Archiv Farnosti Nýřany. Kniha ohlášek farnosti Blatnice 1949-1950.
Klášter Teplá: Minulost - současnost. Třebíč: Arca JiMfa, 1993. ISBN 80-857-6605-1.
- Na Hroznatově míse ...: sborník Řeholní kanonie premonstrátského řádu v Teplé. Tišnov: Sursum, [200-]-^^^ . ISBN 80-867-6013-8.

Internetové zdroje:

Drobné památky [online]. [cit. 2020-07-01]. Dostupné z: <https://www.drobnepamatky.cz/>

KAMPER, Jaroslav a WIRTH, Zdeněk. Soupis památek historických a uměleckých v království Českém od pravěku do počátku XIX.století. XXX, Politický okres Stříbrský. 1. vyd. V Praze: Archaeologická kommise při Čes. akad. císaře Fr. Josefa, 1908. 328 s., fot. Dostupné z: <http://depositum.cz/knihovny/pamatky/index.php?txgame:typ=2&txgame:id=257&dle=rocnik>

SAZIMA, Jan. Sociální realita a její změna ve středověku [online]. Brno, 2001 [cit. 2020-09-03]. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/vuqte/Jan_Sazima__398802_Bakalarska_prace.pdf. Bakalářská práce. Masarykova univerzita. Vedoucí práce PhDr. Michal Vašečka, Ph.D.

Kodex kanonického práva: úřední znění textu a překlad do češtiny : latinsko-české vyd. s věc. rejstř. [online]. Praha: Zvon, 1994 [cit. 2020-06-26]. ISBN 80-711-3082-6. Dostupné z: [http://www.farnostzebrak.cz/dokumenty/cic\(1983cz\).pdf](http://www.farnostzebrak.cz/dokumenty/cic(1983cz).pdf)

Památkový katalog. Památkový katalog [online]. Národní památkový ústav, 2015 [cit. 2020-06-26]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/>

Římskokatolická farnost Nýřany. Římskokatolická farnost Nýřany [online]. [cit. 2020-06-26]. Dostupné z: <https://www.farnost-nyrany.cz/>

Seznam příloh

Obrázek 1: Kostel sv. Martina, Heřmanova Huť, foto autor.....	52
Obrázek 2: Gotický oblouk a gotické okno na kostele sv. Martina, Heřmanova Huť, foto autor.....	53
Obrázek 3: Kostel Nejsvětější Trojice, Jezná, foto autor.....	54
Obrázek 4: Pískovcová deska na věži kostela v Jezné, foto autor.....	55
Obrázek 5: Kaple sv. Anny, Pňovany, foto autor.....	56
Obrázek 6: Kaple sv. Vavřince, Úlice, foto autor.....	57
Obrázek 7: Renesanční nápis nad vchodem do kostela v Úlicích, foto autor.....	58
Obrázek 8: Kaple sv. Jana Nepomuckého, Vlkyš, foto autor.....	59
Obrázek 9: Kaple sv. Diviše, Hracholusky, foto autor.....	60
Obrázek 10: Kaple sv. Anny, Líně, foto autor.....	61
Obrázek 11: Kaple sv. Ducha, Doubrava, foto autor.....	62
Obrázek 12: Barokní rámování kolem dveří a oken, kaple v Doubravě, foto autor.....	63
Obrázek 13: Kaple Panny Marie Bolestné, Plešnice, foto autor.....	64
Obrázek 14: Kaple Všech Svatých, Dolní Sekyřany, foto autor.....	65
Obrázek 15: Kaple Navštívení Panny Marie, Kbelany, foto autor.....	66
Obrázek 16: Kaple Panny Marie Lurdské, Knije, foto autor.....	67
Obrázek 17: Kaple Panny Marie, Zbůch, foto autor.....	68
Obrázek 18: Kaple, Červený Újezd, foto autor.....	69
Obrázek 19: Prosebná kaple, Dolní Sekyřany, foto autor.....	70
Obrázek 20: Kostel sv. Floriana, Lochousice, foto autor.....	71
Obrázek 21: Kostel Nejsvětější Trojice, Radějovice, foto autor.....	72
Obrázek 22: Kostel sv. Prokopa, Nýřany, foto autor.....	73
Obrázek 23: Socha sv. Prokopa na hlavním oltáři v kostele v Nýřanech, foto autor.....	74
Obrázek 24: Kostel Nejsvětější Trojice, Blatnice, foto autor.....	75
Obrázek 25: Kostel sv. Josefa, Úherce, foto autor.....	76
Obrázek 26: Vchod do kostela sv. Josefa v Úhercích, foto autor.....	77
Obrázek 27: Kostel Navštívení Panny Marie, Přehýšov, foto autor.....	78
Obrázek 28: Boží muka u Rochlova, foto autor.....	79
Obrázek 29: Sousoší Kalvárie Přehýšov, foto autor.....	80
Obrázek 30: Kříže u Lochousic, foto autor.....	81
Obrázek 31: Kříže u Lochousic 2, foto autor.....	82
Obrázek 32: Socha sv. Jana Nepomuckého, Doubrava, foto autor.....	83
Obrázek 33: Socha sv. Jana Nepomuckého, Nýřany, foto autor.....	84
Obrázek 34: Procesní kaple, Úherce, foto autor.....	85
Obrázek 35: Pňovay, odkryté gotické malby, foto autor.....	86

Přílohy

Obrázek 1: Kostel sv. Martina, Heřmanova Huť, foto autor

Obrázek 2: Gotický oblouk a gotické okno na kostele sv. Martina, Heřmanova Huť, foto autor

Obrázek 3: Kostel Nejsvětější Trojice, Jezná, foto autor

Obrázek 4: Pískovcová deska na věži kostela v Jezné, foto autor

Obrázek 5: Kaple sv. Anny, Pňovany, foto autor

Obrázek 6: Kaple sv. Vavřince, Úlice, foto autor

Obrázek 7: Renesanční nápis nad vchodem do kostela v Úlicích, foto autor

Obrázek 8: Kaple sv. Jana Nepomuckého, Vlkyš, foto autor

Obrázek 9: Kaple sv. Diviše, Hracholusky, foto autor

Obrázek 10: Kaple sv. Anny, Líně, foto autor

Obrázek 11: Kaple sv. Ducha, Doubrava, foto autor

Obrázek 12: Barokní rámování kolem dveří a oken, kaple v Doubravě, foto autor

Obrázek 13: Kaple Panny Marie Bolestné, Plešnice, foto autor

Obrázek 14: Kaple Všech Svatých, Dolní Sekyřany, foto autor

Obrázek 15: Kaple Navštívení Panny Marie, Kbelany, foto autor

Obrázek 16: Kaple Panny Marie Lurdké, Knije, foto autor

Obrázek 17: Kaple Panny Marie, Zbůch, foto autor

Obrázek 18: Kaple, Červený Újezd, foto autor

Obrázek 19: Prosebná kaple, Dolní Sekyřany, foto autor

Obrázek 20: Kostel sv. Floriana, Lochovice, foto autor

Obrázek 21: Kostel Nejsvětější Trojice, Radějovice, foto autor

Obrázek 22: Kostel sv. Prokopa, Nýřany, foto autor

Obrázek 23: Socha sv. Prokopa na hlavním oltáři v kostele v Nýřanech, foto autor

Obrázek 24: Kostel Nejsvětější Trojice, Blatnice, foto autor

Obrázek 25: Kostel sv. Josefa, Úherce, foto autor

Obrázek 26: Vchod do kostela sv. Josefa v Úherčích, foto autor

Obrázek 27: Kostel Navštívení Panny Marie, Přehýšov, foto autor

Obrázek 28: Boží muka u Rochlova, foto autor

Obrázek 29: Sousoší Kalvárie Přehýšov, foto autor

Obrázek 30: Kříže u Lochousic, foto autor

Obrázek 31: Kříže u Lochousic 2, foto autor

Obrázek 32: Socha sv. Jana Nepomuckého, Doubrava, foto autor

Obrázek 33: Socha sv. Jana Nepomuckého, Nýřany, foto autor

Obrázek 34: Procesní kaple, Úherce, foto autor

Obrázek 35: Pňovay, odkryté gotické malby, foto autor